SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 30
37/2015
19. september 2015

Cena 0,50 €

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845 VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

ALIANCIA ZA RODINU A JEJ POLITICKÉ CIELE Strana 4.

RIZIKO A HROZBA EXODU – NEKONTROLOVANÁ NÁKAZA Strana 5.

POSLANEC JÁN PODMANICKÝ: ICH PRAVIDLÁ BUDÚ KRUTÉ! Strana 6.

ARCHEOLOGICKÝ KLENOT – PYXIDA Z ČIERNYCH KĽAČIAN Strana 8.

ARCHITEKT DUŠAN JURKOVIČ – BÁSNIK DREVA I KAMEŇA Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Nedávno sme cestovali s kolegom do Trenčína a ako tak pozeráme z okna kupé na krajinu hýriacu jesennými farbami, kolega zrazu konštatoval: „Veru sa nám zjesenieva. Je najvyšší čas ísť na rodičovské hroby a dať ich do poriadku.“ Uvedomil som si, že aj ja už v duchu plánujem návštevu cintorína a iste aj drvivá väčšina Slovákov navštívi pietne miesta po celej krajine. Ono sa to nezdá, ale Pamiatka zosnulých pri dnešnom cválajúcom čase tu bude čo nevidieť...

Z podobných úvah som akosi mimovoľne prešiel do rozjímania nad tým, ako sa cíti človek, ktorého osud zavial ďaleko od miest, kde spočívajú jeho blízki. Ja napríklad pri návšteve cintorína popri spomienkach aj mimovoľne bilancujem, človek akosi spokornieva, hlavou mu preletí rodová línia a on sa oveľa viac cíti spätý s daným miestom, krajom, krajinou. V Európe prebieha niečo, čo novinári pomenovali „utečenecká kríza“. Kladieme si otázky, kto ju zapríčinil, koľko utečencov prijať a kde na to vôbec zobrať financie? Oveľa menej si však kladieme otázky, ako sa budú cítiť ľudia v cudzej krajine, kde neležia tie príslovečné „kosti ich predkov“, ktorej tradície a kultúra, vrátane náboženstva, sú im cudzie. Slováci, čo žijú v Amerike – často už druhá generácia –, vo veľkej miere pociťujú túžbu pozrieť sa na miesta, kde žili ich predkovia. Poznám dokonca Slovenku, ktorá kvôli zájazdom do rodnej krajiny založila prosperujúcu cestovnú kanceláriu. A to naši krajania žijú v kresťanskej krajine a poväčšine sa im pracovne darí. Sme však schopní rozlíšiť tých, ktorí utekajú pred vojnou, od tých, ktorí idú len za sociálnymi benefitmi a vôbec ich nezaujíma kultúra krajiny, ktorá ich prichýlila? Samé otázniky a odpovede driemu kdesi v pásme spomienok, tam, kde pri mihotavom svetle sviečok vzdávame úctu tým, ktorých sme pokračovateľmi. Myslime na to aj túto jeseň, ktorá nás, bohužiaľ, zrejme postaví pred doslova kľúčové otázky.

Maroš M. BANČEJ

R - 2015030

NEOGRAFIA MARTIN

www.neografia.sk

Matica slovenská je overenou a otvorenou organizáciou, ktorá si ctí zákony

Stabilita vytvára priestor na rozvojové programy

Peter JAVORSKÝ – Foto: Marek HANUSKA

Primátorka Zvolena Lenka Balkovičová bola hostiteľkou ostatného rokovania výboru Matice slovenskej (MS), ktorý sa konal štvrtého septembra, deň pred Národným výstupom na Pustý hrad. Členovia výboru MS na svojom rokovaní prerokovali dôležité ekonomické dokumenty, týkajúce sa hospodárenia ustanovizne v roku 2014 a čerpania aktuálneho rozpočtu za rok 2015.

Správca Matice slovenskej Maroš Smolec predložil účtovnú závierku za rok 2014 až po odovzdaní daňového priznania, ktoré ustanovizeň odovzdala až koncom júna. „Dôvodom boli dodatočné daňové priznania za roky 2012, ako aj 2013 pre zrušenie a následné vysporiadanie tzv. zámennej zmluvy medzi Maticou a Neografiou. Matica opäť do svojho vlastníctva získala budovu v Priekope a Neografia poslednú časť budovy tlačiarní v centre Martina. Vysporiadanie týchto vzťahov a chýb z minulosti si vyžiadalo opraviť aj daňové priznania,“ vysvetlil správca. Matica komplikovaný, reštrukturalizačný rok 2014 skončila so stratou vyše 640 tisíc eur, ktorá sa započítala do ziskov z minulých rokov. Rozpočet v roku 2015 sa však čerpá podľa predpokladov a jeho čerpanie je na úrovni niečo vyše 40 percent. „Matica šetrí aj v tomto roku. Niektoré útvary sme vyzvali, aby čerpali prostriedky podľa plánu,“ vysvetlil predkladateľ J. Gustiňák, riaditeľ Finančno-ekonomického útvaru MS.

Výbor Matice slovenskej sa aj na ostatnom rokovaní zaoberal chybami z minulosti.

■ ZMENA ROZPOČTU

Po vysporiadaní zámennej zmluvy Matica svoju budovu, tzv. šatnice, na Volgogradskej ulici v Priekope prostredníctvom verejno-obchodnej súťaže odpredala za súdno-znaleckú cenu 794 tisíc eur. „Tento príjem sme museli zapracovať do rozpočtu na rok 2015, a preto sme predložili jeho zmenu. Mojou prioritou aj verejným prísľubom bolo vysporiadanie všetkých dlhov z minulosti, a to sa nám podarilo. Matica slovenská uhradila Neografii 107 000 eur za technické zhodnotenie investície do nehnuteľnosti v čase, keď bola jej vlastníkom v období po neplatnej zámene. Taktiež sa Neografii, a. s., uhradili nesplatené záväzky vo výške viac ako 138 000 eur, niektoré ešte z roku 2012. Tiež sa uhradili všetky neuhradené záväzky voči ostatným dodávateľom a v súčasnom období od konca júla 2015 Matica slovenská dosiahla stav, keď eviduje vo svojom účtovníctve len záväzky s priebežným plnením úhrad v lehote splatnosti. Celkom boli uhradené záväzky 200 054 eur,“ uviedol správca MS M. Smolec. Zmena rozpočtu spočívala v započítaní záväzkov a prebytok Matica použije na svoje financovanie v rokoch 2016 a 2017.

■ STRATÉGIA MATICE

Vedecký tajomník P. Cabadaj predložil finálnu verziu Stratégie Matice slovenskej na najbližšie roky. „Stratégiu sme pripravili aj na výzvu ministra kultúry M. Maďariča, ktorý vyzval Maticu, aby si našla svoje miesto v spoločnosti,“ doplnil predseda MS M. Tkáč. Stratégia je rozsiahlym dokumentom spracovaným na tridsiatich stranách. Do 15. októbra sa uskutoční vnútromatičná diskusia o pripomienkach, doplnkoch a úpravách. Následne po schválení vo výbore MS ju vedenie Matice predloží Ministerstvu kultúry SR a poslancom z Výboru Národnej rady SR pre kultúru a médiá.

■ KONTROLA NKÚ

Najvyšší kontrolný úrad (NKÚ) ešte v januári 2014 vykonal komplexnú kontrolu v Matici slovenskej, zameranú na nakladanie s verejnými prostriedkami počas rokov 2010 až 2014. Kontrola upozornila na niektoré formálne nedostatky, ako aj pochybenia – konkrétne s už spomínanou zámennou zmluvou. Matica postupovala v rozpore so zákonom, keď zámennú zmluvu neschválil kolektívny orgán, tak ako to ustanovuje zákon. Prijaté opatrenia NKÚ prekontroloval a konštatoval výrazné zlepšenie finančnej disciplíny v ustanovizni. „Som rád, že NKÚ konštatoval zlepšenie postupov s nakladaním verejných prostriedkov a správne vysporiadanie tzv. zámennej zmluvy. Je to dôkazom, že za posledný rok sa v Matici vykonalo penzum práce. Matica je konečne otvorenou organizáciou, ktorá si ctí a dodržiava zákony,“ dodal na záver správca MS Maroš Smolec.

Matica dosiahla ekonomickú stabilitu a vyrovnanosť finančných vzťahov, ale šetriaci režim pre matičiarov sa zďaleka nekončí. Zbytočné výdavky sa znížili a v tomto trende treba pokračovať aj do budúcnosti. Tým sa vytvára priestor na podporu rozvojových matičných projektov a programov.

3 OTÁZKY PRE:

Štefana MARTINKOVIČA, delegáta na slávnostiach vo Vojvodine

Dojalo ma pravé vlastenectvo krajanov

● Zúčastnili ste sa ako matičný delegát na Slovenských národných slávnostiach v Báčskom Petrovci – čo vás zaujalo najväčšmi?

Bol som na týchto slávnostiach ako matičný delegát po prvý raz, nemohlo to na mňa nezapôsobiť tak emotívne, ako aj vecne; dojalo ma, keď som videl mladého človeka pobozkať darovanú slovenskú zástavu so slzami šťastia v očiach. Zapôsobilo na mňa množstvo dobrovoľných účinkujúcich – bolo ich asi dvesto, usilovná a dobrá práca desiatok dobrovoľných organizátorov, účasť predstaviteľov srbskej Vojvodiny, ako aj predstaviteľov slovenských štátnych inštitúcií. Bolo vidno, aký je o Báčsky Petrovec a jeho život záujem, aké miesto má v našom i krajanskom svete. A akú životaschopnosť majú naši krajania – veď to boli v poradí už päťdesiate štvrté Slovenské národné slávnosti. Bol to pre mňa silný a podnetný zážitok.

● Sú rezervy v spolupráci Matice slovenskej a Matice slovenskej v Srbsku?

Podľa rozhovorov s predsedníčkou Matice slovenskej v Srbsku pani Melegovou-Melichovou a iných neformálnych stretnutí nie je ich málo. Pociťuje sa aj, poviem to otvorene, nedostatočná spolupráca s Maticou slovenskou, preto som tlmočil prísľub na stretnutie najvyšších predstaviteľov našich Matíc v čo najkratšom čase. Jedným z odporúčaní by mohlo byť vytvorenie trvalej koordinácie predsedov organizácií, ktoré reprezentujú zahraničných Slovákov.

● Ste právnik, predseda matičného dozorného výboru, ako vyzerá problém dcérskej spoločnosti Neografia v Srbsku?

Nie celkom jasné sú záverečné akty pri likvidácii podnikateľského subjektu, dcérskej spoločnosti, vrátane konkurzu a speňažovania majetku konkurznej podstaty. To bude predmetom mojej informácie a návrhov opatrení pre vedenie Matice slovenskej v Martine; ide o uzavretie záležitostí z dávnejších čias.

Zhováral sa Dušan D. KERNÝ
Foto: archív SNN

V SNN 38/2015 SI PREČÍTATE

■ Mauthausen nebol iba areál s väzňami, bola to lokalita s mnohými pracovnými tábormi
■ Štyristo rokov od smrti humanistického učenca Vavrinca Benedikta NEDOŽERSKÉHO
■ Slavisti a slovanský literáti založili v lete v Moskve Spoločnosť Ľudovíta Štúra

Predseda Európskej komisie Jean Claude Juncker vychovával Európanov

Musíme, musíme..., znelo v Štrasburgu

Eva ZELENAYOVÁ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Ako má vyzerať diktát Únie, predviedol 9. septembra predseda Európskej komisie Jean Claude Juncker. V Európskom parlamente predniesol správu o jej stave. Juncker sa predviedol ako politik, ktorý vôbec nepozná reálie štátov, o ktorých osude rozhoduje.

Bývalý predseda vlády Luxemburska, kde poberajú trojtisícové dôchodky, vyzýval na solidaritu s utečencami a žiadal od členských štátov zvýšiť pre nich rozpočet.

Pán predseda Juncker zrejme nevie, že na Slovensku okolo troch percent ľudí žije z minimálnej mzdy, ktorá predstavuje tristoosemdesiat eur v hrubom. Pritom mnoho ďalších na tom oveľa lepšie nie je. Nehovoriac o nízkych penziách. A Slovensko ešte nie je na tom najhoršie. Takže nebolo by vhodné, aby sa európska administratíva zaoberala aj myšlienkou solidarity medzi členskými štátmi? No nie v podobe diskriminácie, ako to robí pri dotáciách do poľnohospodárstva.

Juncker nezabudol pripomenúť, že Európa je kontinent, kde v istom čase sme všetci boli utečencami. Utekali Nemci, Španieli, Maďari, Poliaci a po roku 1968 hľadali stovky ľudí útočisko z bývalého Česko-Slovenska. A nebolo to pred stáročiami, zdôraznil Juncker, ale v minulom storočí.

■ KRÍVAJÚCE APELY

„Nezabudli sme na to?“ sugestívne položil otázku poslancom EP. Ale aj nám všetkým, občanom Európskej únie. Ibaže toto porovnanie kríva na obidve nohy, rovnako ako ďalšie výzvy pána Junckera. Napríklad na založenie núdzového fondu, aby sme ešte viac prispeli na rozvojovú pomoc. Alebo na otvorenie väčšieho množstva ciest do Európy, aby práca prevádzačov stratila zmysel.

„Migrácia musí byť zlegalizovaná,“ zaznelo z Junckerových úst. A išiel ešte ďalej, keď povedal, že „musíme zabezpečiť legálne spôsoby príchodu utečencov do Európy“. Azda najjednoduchšie by bolo zrušiť v Európe hranice, aby sa na bezpečný a stabilný kontinent, ako ho charakterizoval, mohol uchýliť každý.

■ NÚDZOVÝ FOND

Ktovie, ako sa počúvalo nezamestnaným na Slovensku, keď Juncker povedal, že je za to, aby utečenci mali prácu už počas vybavovania ich žiadostí o azyl. Aby sa v Európe cítili dobre, preto „musíme utečencom dovoliť pracovať hneď po vstupe do Európy“. Potrebujeme vraj núdzový fond, aby sme prispeli na rozvojovú pomoc. Podľa Junckera nie je akceptovateľné, ak členské štáty znižujú túto pomoc. Vyznal sa, akú Európu chce a akú si neželá: „Európa to nie je

len zapaľovanie utečeneckých táborov a ignorovanie chudobných ľudí, ale aj ľudia, ktorí utečencov vítajú na staniciach. Európa, v ktorej chcem žiť, je Európa, ktorá víta utečencov. Nechcem Európu, ktorá ich odmieta.“ Juncker vyčítal členským štátom, že neimplementovali do svojho právneho poriadku štandardy prijímania žiadateľov o azyl prijaté ešte Barrosovou administratívou. Odvolával sa na štandardy z mája tohto roku, ktoré pomohli zachrániť mnoho ľudí.

■ VRAJ MÁME REZERVY

No Európa podľa Junckera ešte má rezervy v solidarite voči utečencom. Vyzdvihol Turecko, Libanon a Jordánsko, ako zvládajú nápor utečencov. A vyhlásil, že Taliansko, Grécko a Maďarsko nemôžeme nechať osamotené. Že presunúť stošesťdesiattisíc utečencov sa musí uskutočniť povinným spôsobom. „Nijaká rétorika, kroky je potrebné vykonať,“ apeloval na politikov Európskej únie. „Potrebujeme viac Európy v našej politike. Dnes Európska komisia navrhuje trvalý mechanizmus relokácie. Spoločná utečenecká azylová politika to vyžaduje,“ odkázal.

Juncker ocenil, že Európa je bezpečné a stabilné miesto pre život. Preto chápe, že sem utečenci smerujú. Je závideniahodné, s akou empatiou sa stavia k prisťahovalcom a ako málo rozumie domácemu obyvateľstvu. Lebo aj Európania majú právo žiť v dôstojných podmienkach.

O zmene cien základných potravín sa rozhodne čoskoro v parlamente

Daň z pridanej hodnoty klesne, cena asi nie

Ivan BROŽÍK – Foto: www.financneinfo.sk

Zoznam potravín, na ktoré sa má od budúceho roka vzťahovať desaťpercentná daň z pridanej hodnoty (DPH), sa do návrhu zákona dostane prostredníctvom pozmeňujúceho návrhu. Informoval o tom premiér Robert Fico.

„V prípade zákona o DPH máme v druhom a treťom čítaní na septembrovej schôdzi už otvorený zákon. Ideme formou návrhu, ktorý predloží buď príslušný výbor, alebo skupina poslancov. Všetko je pripravené. Ten okruh potravín je zadefinovaný. Len čo začne Národná rada SR rokovať v druhom a treťom čítaní, tak sa schváli okruh potravín, na ktoré sa bude vzťahovať desaťpercentná sadzba DPH s účinnosťou od 1. januára 2016,“ avizoval premiér. Návrh zákona by poslanci mohli podľa jeho slov schváliť už na nadchádzajúcej schôdzi, ktorá sa začne 16. septembra.

■ ZOZNAM SA MENÍ

Zoznam potravín s nižšou desaťpercentnou DPH najnovšie vláda ešte upravila. „Môžem povedať, že v pôvodnom návrhu neboli napríklad všetky druhy mlieka, teraz tam budú. Rovnako boli veľké výhrady, aj sa rešpektovali, voči tomu, aby tam bolo mrazené mäso. To tam nebude,“ priblížil R. Fico. Cieľom vlády je týmto opatrením, ktoré je súčasťou druhého sociálneho balíčka, podporovať aj domácich výrobcov. „Okruh základných potravín je vyberaný tak, aby mal aj stimulujúci efekt na domácu poľnohospodársku výrobu. Táto diskusia je za nami. Už ideme priamo do NR SR s pozmeňujúcim návrhom, ktorý stanoví, aké potraviny spadajú do tohto kritéria,“ dodal premiér.

Odborníčka s dlhoročnými skúsenosťami z oblasti riadenia a kontroly kvality a bezpečnosti potravín a v súčasnosti predsedníčka Slovenskej aliancie moderného obchodu Katarína Fašiangová na webe priznáva, že je to komplikovaná otázka. „Rada by som tlmočila jednoznačný názor obchodných reťazcov, minimálne tých, ktoré sú združené v Slovenskej aliancii moderného obchodu, že vítajú zníženie DPH na vybrané potraviny na Slovensku. Už dlhodobo poukazujú na fakt, že sme krajinou s jednou z najvyšších DPH na potraviny v rámci celej Európskej únie a že nás to v konkurenčnom boji znevýhodňuje, keďže aj všetky okolité členské krajiny EÚ majú DPH na potraviny nižšiu, ako je u nás,“ pripomína.

■ MEMORANDUM S OBCHODMI

Avizovaný návrh memoranda s obchodnými reťazcami však teraz v sebe skrýva niekoľko úskalí, na ktoré je dobré poukázať,“ varuje odborníčka.

Zníženie DPH o desať percent neznamená, že ceny vybraných potravín klesnú o celých desať percent. Nebránia tomu obchodníci, ale jednoduchá matematika, keďže o uvedené percento neklesá cena potraviny, ale jej daň o desať percentuálnych bodov. Zjednodušene, ak potravina stála predtým (pri dvadsaťpercentnej DPH) 1,20 eura, po novom (pri desaťpercentnej DPH) by mala stáť 1,10 eura, rozdiel v cene vyjadrený v percentách je 8,33 percenta.

■ JASNÁ MATEMATIKA

Prejaví sa pri všetkých druhoch produktov s nízkou jednotkovou cenou, napríklad pri rožkoch. Tu pri cene päť centov za kus je totiž najnižší možný pokles na cenu štyri centy, čo je však už dvadsaťpercentné zníženie ceny, hoci úspora pre pokles DPH je iba vyššie uvedených maximálne 8,33 percenta. A aj keď to na prvý pohľad vzhľadom na nízku jednotkovú cenu tohto produktu vyzerá zanedbateľne, pri množstve predaných rožkov by to v skutočnosti pre obchodníkov znamenalo nemalý finančný náklad. A takýchto otázok je viac. Aj tak zrejme posledné slovo pri tom, aké budú výsledné ceny po znížení DPH, bude mať – konkurencia.

VŠIMLI SME SI

Hra čísel, a samozrejme slov. Inak sa nedá nazvať dlhoročný evergreen o zastúpení slovenských výrobkov na pultoch slovenských veľkopredajní v nadnárodnom vlastníctve. Podiel slovenských potravín v obchodoch za prvý polrok dosiahol 62,4 percenta, čo je o 0,8 percentuálneho bodu menej ako na konci roka 2014. Informoval o tom minister pôdohospodárstva Ľubomír JAHNÁTEK.

Len čarovanie s číslami?

Teda všetky snahy jeho rezortu – a tu treba priznať a oceniť aktívny prístup – sa prejavili poklesom množstva slovenských výrobkov, ktoré si môžu naši občania kúpiť. Poďme sa teraz pozrieť na jednotlivé značky reťazcov, aký majú prístup k patriotizmu a do akej miery nás prípadne zavádzajú svojimi reklamnými kampaňami, súvisiacimi s témou predaja slovenských výrobkov.

Pri hodnotení obchodných reťazcov najlepšie obstála Coop Jednota. Takmer všetky reťazcové predajne majú podiel nad 65 percent slovenských potravín, výnimkou je iba Coop Jednota Dunajská Streda, kde je podiel (podľa údajov ministerstva) 58,4 percenta. „Z toho najlepšie, nad 70 percent, dopadla Coop Jednota Nové Zámky, ale tá tradične predáva najviac slovenských potravín,“ pripomenul minister Jahnátek.

A kto je na konci rebríčka? Prekvapivo ten, kto nás masívnou reklamou presviedča o opaku. Najnižší podiel slovenských komodít na pultoch vykazoval reťazec Lidl so 16,2 percenta. Podľa ministra pôdohospodárstva reťazec Kaufland dosiahol podiel slovenských potravín na úrovni 53,9 percenta, Carrefour 53,7 percenta, Tesco 51 percent a Billa 47,1 percenta. Akosi sa pritom pri naháňaní percent slovenských produktov neuvádza, že sa za ne rátajú aj tie, ktoré sa u nás iba prebaľujú zo zahraničných zásielok...

(ib)

Zelená plánom o zelených technológiách

Rodinné a bytové domy sa budú môcť čoskoro uchádzať o podporu od štátu formou príspevku na inštaláciu malých zariadení na využívanie obnoviteľných zdrojov (OZE). Túto možnosť prináša národný projekt Slovenskej inovačnej a energetickej agentúry (SIEA) s názvom Zelená domácnostiam.

Národný projekt SIEA je financovaný z Operačného programu Kvalita životného prostredia, ktorý riadi Ministerstvo životného prostredia SR. V pilotnom projekte bude v prvej fáze k dispozícii štyridsaťpäť miliónov eur. Celková výška podpory na inštaláciu malých zariadení OZE zostáva naďalej na úrovni pôvodných stopätnásť miliónov eur z európskych a zo štátnych zdrojov.

ČO INÍ NEPÍŠU

Momentálne je projekt len v prípravnej fáze, domácnosti ešte nemôžu žiadať o podporu. Podmienkou spustenia národného projektu je okrem iného vytvorenie zoznamu oprávnených zariadení a taktiež zoznamu zhotoviteľov, ktorí sa zaviažu dodržiavať zmluvné podmienky pri inštalácii podporených systémov, ako aj pri preplácaní poukážok. Práve táto prípravná fáza je pre spustenie projektu kľúčová.

Finančnú podporu budú môcť získať majitelia a využívatelia malých zariadení na výrobu elektriny s výkonom do 10 kW, fotovoltaických panelov, veterných turbín, zariadení na výrobu tepla, ktoré pokrývajú spotrebu energie v rodinnom alebo bytovom dome, slnečných kolektorov, kotlov na biomasu a tepelných čerpadiel.

Pre domácnosti je dôležité, aby poznali konkrétny druh a výkon vhodného zariadenia. Ak bude zariadenie spĺňať určené technické podmienky, budú môcť elektronicky požiadať o príspevok na inštaláciu vybraného zariadenia so zvoleným výkonom v konkrétnom dome. Podľa návrhu SIEA by mali získať poukážku, ktorú si uplatnia pri inštalácii. Vyplnené formuláre aj so žiadosťou o preplatenie poukážky budú predkladať SIEA priamo spoločnosti zabezpečujúce inštaláciu prostredníctvom odborne spôsobilých osôb.

Poukážky by mali pokryť časť ceny za dodávku a montáž celého systému. Konečná výška podpory bude vyplývať z aktuálnych celkových nákladov na typické, tzv. vzorové inštalácie v závislosti od inštalovaného výkonu. Posudzované náklady zahŕňajú návrh technického riešenia na inštaláciu zariadenia, vypracovanie projektovej dokumentácie, dodávku a montáž všetkých nevyhnutných komponentov a spojovacích materiálov na zabezpečenie funkčnosti zariadenia a vykonanie revízií a funkčných skúšok. Konečné výšky podpory na rôzne druhy zariadení ešte nie sú určené. Pri jednotlivých druhoch zariadení bude zvolený percentuálny limit alebo maximálna suma.

(ib) – Foto: www.siea.sk

Pokrytectvo pseudohumanistov

Roman MICHELKO

Písať dnes o utečeneckej kríze objektívne a bez predpojatosti je takmer nemožné. Hlavný mediálny prúd akcentuje len jeden aspekt tejto krízy. Dnes a denne ukazuje zúbožených prisťahovalcov s jediným posolstvom: všetko sú to chudáci, ktorým treba bezpodmienečne pomôcť a každý, kto má iný názor, je xenofób, podliak, neonacista či všeobecne krajne odpudivý živel, ktorý smie byť tak akurát vystavený na pranier a čím skôr ho treba nadobro vykázať z okruhu slušných ľudí.

Títo moralizátori si, samozrejme, ani náhodou nepoložia otázku, kde sa zrazu a náhle vzala taká masívna imigračná vlna, kto ju spôsobil, najmä sa však ani v najmenšom nezamýšľajú, ako riešiť jej príčiny, nielen následky. Je zbytočné unavovať čitateľov opakovaním, kto a prečo túto krízu spôsobil. Všetky ohniská napätia – zlyhané štáty ako Líbya, Sýria, Irak, Afganistan či Kosovo, rovnako ako vznik Islamského kalifátu – idú jednoznačne na vrub tupej, nepremyslenej a navyše krajne pokryteckej politiky európskych veľmocí a USA.

Poďme si teda niečo povedať o pravidlách, ktoré sa prijali, ale ktoré neplatia. V čase, keď sa v Európskej únii začalo uvažovať o jednotnom trhu, voľnom pohybe osôb a kapitálu, najmä však o odstránení colných kontrol v takzvanom schengenskom priestore, boli prijaté veľmi prísne opatrenia na stráženie týchto hraníc. Súčasťou opatrení bol aj takzvaný Dublinský dohovor, ktorý okrem iného znamená, že ak sa akýkoľvek utečenec dostane na územie Európskej únie, resp. na schengenské územie, musí v prvej krajine (teda v Grécku alebo v Taliansku) požiadať o azyl. V tejto krajine potom prejde náročnou azylovou procedúrou a ak v nej

KOMENTÁR

obstojí, teda ak sa zistí, že skutočne spĺňa podmienky na udelenie azylu, udelia mu ho a môže začať nový život. V tom prípade však utečenec má právo zostať len v tej krajine, v ktorej ako v prvej požiadal o azyl. Naopak, ak zistia jeho nelegálny pobyt v inej krajine Európskej únie, podľa Dublinského dohovoru ho musia deportovať do prvej bezpečnej krajiny. Aj preto sa migranti tak úporne vyhýbajú fotografovaniu v Grécku a aj preto za nijakú cenu nechcú dať svoje odtlačky prstov, pretože tým by sa ich šanca na azyl vo vytúženom Nemecku, Británii či Škandinávii nadobro skončila. Realita je jasná. Cez prvé krajiny schengenského priestoru (Grécko a Maďarsko, prípadne Taliansko a čiastočne aj Rakúsko) utečenci iba prejdú a zaujíma ich len udelenie azylu v pre nich zaujímavom Nemecku, Británii, prípadne Škandinávii.

Uvedomenie si tejto skutočnosti by malo byť aj pre našich pseudohumanistov kľúčové. Skutočne sú všetci utečenci tak akútne ohrození na živote? Ak áno, prečo neukončia svoju strastiplnú a nebezpečnú púť v prvej bezpečnej krajine? Asi preto, že ich zásadným a hlavným cieľom nie je zachrániť si holý život, ale nájsť pre svoj nový život čo najpríjemnejšiu krajinu s čo najlepším sociálnym systémom. Ak je to tak v poriadku, zmeňme európsku azylovú politiku, resp. nahraďme ju novou imigračnou politikou a povedzme jasne, že demografická kríza nás skôr či neskôr donúti otvoriť svoje hranice. Práve riadená migrácia (čo však nie je tento prípad) umožní vyhnúť sa kolapsu dôchodkových systémov. Cena za to bude masívna premena charakteru jednotlivých štátov (de facto to bude zánik národných štátov) a triumf multikulturalizmu so všetkými jeho pozitívami, ale aj negatívami.

Namiesto toho sa utečenecká kríza nijako systémovo nerieši. Naopak, znova sa naplno prejavuje spupnosť, arogancia, falošnosť a nekompetentnosť lídrov západoeurópskych krajín. Ako už toľkokrát predtým znova pošliapali princípy, ktoré mali platiť. Keď preukázali zjavnú neschopnosť dodržiavať pravidlá, ktoré sami prijali, a je jedno, či to boli podmienky na prijatie eura, alebo spoločná azylová politika – Dublinský dohovor, prichádzajú s hlúpymi a falošnými pseudoriešeniami. A tak sú dodnes občania Rumunska či Bulharska, ktorí sú síce už roky členmi Európskej únie, len občanmi druhej kategórie. Stále nie sú súčasťou Schengenu, musia pretrpieť prísne colné procedúry na hraniciach. To však neplatí pre jasných ekonomických migrantov z Eritrey, zo Sudánu či zo Somálska.

Riziká veľmi zúženého videnia

Ivan BROŽÍK

To, že sú utečenci vážnou témou, spochybňovať nemožno. Ale to, že sú pre poloslepotu našich médií v posledných dňoch a už aj týždňoch témou takmer jedinou, to treba už nahlas kritizovať.

To, že cez našu krajinu prejde päťsto alebo päťtisíc utečencov, naozaj nemá nijaký vplyv na život bežného občana. Možno to pripomína výtržnosti po jednom rizikovom futbalovom zápase. Našu spoločnosť veľmi významne ohrozujú oveľa závažnejšie témy, ktoré sa do hlavného spravodajstva nedostanú, lebo to nie je nijaké kino. A ako vravia mágovia súčasnej podoby akéhokoľvek slovenského spravodajstva, „čo nie je kino, to diváka nezaujíma“.

Pochybujem však, že v bežnej rodine by nezaujímalo rodičov, čo sa deje na trhu s mliečnymi výrobkami a mliekom, práve tak pochybujem, že by nikoho nezaujímalo, ako prvovýrobcovia mlieka a dokonca čiastočne už aj spracovatelia musia prepúšťať ľudí z práce, lebo – nedá sa predať.

POZNÁMKA

Nanajvýš iba ako úsmevnú perličku na záver televíznych novín sme sa v pondelok minulý týždeň dozvedeli o tom, že európski mliekari zaútočili traktormi na Brusel. Strhla sa vojna s políciou, ktorá v porovnaní s pouličnými potýčkami s migrantmi mala oveľa hrozivejší odkaz pre Európu ako „súčasná téma číslo jeden“.

Na jar sa mala skončiť regulačná nadvláda Bruselu nad množstvami, inak kvótami mlieka, ktoré dorobia farmári v jednotlivých krajinách Európskej únie. Tí, ktorí boli prezieravejší, zvyšovali počty dojníc v dostatočnom predstihu, aby mohli trhovo reagovať na uvoľnenie konkurenčného prostredia. Žiaľ, doplatili. Zrušenie kvót sa odsunulo až na rok 2016; medzitým neustále klesá predajná cena mlieka a mliečnych výrobkov a zahraničná konkurencia doslova ničí našich producentov a spracovateľov. Tí už roky podnikajú v absolútne nereálnych podmienkach trhu, keď ceny sú umelo stláčané pod výrobné náklady.

Ak za liter mlieka dostane prvovýrobca iba niečo nad dvadsať centov a v Bruseli bojuje aspoň za štyridsať až štyridsaťpäť centov, potom treba povedať, že ide o výrobcu z bývalého „ostbloku“. Tí „zo Západu“ sa dnes nezmierujú ani s vyše päťdesiatimi centami, čo je aktuálna ponuka Európskej komisie, samozrejme pre nich. V každom prípade, téma sa dostáva na rokovaciu pôdu vlády SR. Konečne. Koľko rokov už to máme za sebou od vstupu do EÚ? Akosi sa už ani spomenúť nedá.

Mimochodom, keď sme začali tými utečencami. Nemecko je pripravené každému z nich vyplácať sociálnu dávku tridsaťosem eur na deň. Bez povinnosti pracovať a platiť akékoľvek odvody. To je v prepočte na mesiac 1 140 až 1 178 eur. My sa u nás hádame, či minimálna mzda, z ktorej treba platiť minimálne odvody asi dvesto eur, konečne prekročí hranicu štyristo eur za mesiac.

Môžeme si však za mnohé aj sami. Nie všetko sa dá hodiť na protislovenskú politiku obchodných reťazcov. Aký priestor dali médiá „zaručeným“ informáciám o tom, ako sú mliečne výrobky a mlieko pre ľudský organizmus „škodlivé“? Koľko táranín sme si museli vypočuť, že mliečne akcie na školách sú „relikt komunizmu“? Teraz ich ide zavádzať Európska únia. Ale o tom sa zase vôbec – teda u nás na Slovensku nehovorí.

Máme totiž ešte stále zúžené videnie.

SPOZA OPONY

Prečo píšem o Romanovi Kaliskom

Dušan D. KERNÝ

V deň, keď bude toto číslo Slovenských národných novín v predaji, bude sa dožívať Roman Kaliský, zaslúžilý matičiar, ctihodných deväťdesiattri rokov. Roman Kaliský je okrem iného nositeľ Ceny Štefana Krčméryho. Dostal ju „za prínosy k slovenskému národnému životu“. Nie prínos, ale množné číslo – prínosy. Píšem to, lebo tým chcem upozorniť, že veľa toho, čo napísal Roman Kaliský, je brilantnou publicistikou. Je to autor, ktorý urobil medzi prvými slovenskú ekonomickú publicistiku napínavým, detektívnym, vzrušujúcim a politicky výbušným čítaním. Vždy ťal do živého. Jeho texty sú ešte aj dnes školou, ako sa píše. Pohol aj tými mocnejšími, tými „hore“.

Jeho rovesníci žali slávu a pocty doma i za hranicami v takej miere ako Kaliský nikdy. Keď bolo zle a jeho kolegyňa a kolega stáli v rôznych procesoch pred súdom vtedajšieho režimu, Kaliský vždy prišiel. Sedel osamotený v lavici určenej pre publikum tak, aby ho prenasledovaní súdení videli. Jemu túto solidaritu nikto neopätoval. A po roku 1989 si viacerí na to ani nespomenuli.

Kaliský vtedy chodil do súdnych sení ako murár. Po troch rokoch učňovskej praxe zložil chlap, ročník 1922, murárske skúšky v Pozemných stavbách v roku 1973. A murárčil až do roku 1989. Potom už bol Kaliský spolusignatárom matičného návrhu preambuly Ústavy Slovenskej republiky, spoluautorom dokumentu Deklarácia o zvrchovanosti Slovenskej republiky. Bol medzi poradcami prvého slovenského prezidenta. To on dal najlepší, prijatý návrh ako oslovuje prezident vojakov hradnej stráže, ako mu odpovedá nastúpená čestná jednotka, ako odpovedá vojenská jednotka. Ale najmä a predovšetkým, po roku 1989 bol pri obnovení a formovaní Slovenských národných novín.

To všetko samozrejme Roman vie. Ide o to, aby sme to vedeli my. Preto je mimoriadne cenná pripravovaná vedecká štúdia o prostredí kultúry na Slovensku v šesťdesiatych rokoch minulého storočia z dielne historičky Eleny Londákovej. Už v jej doterajších prácach nájdeme medzi výraznými osobnosťami tých čias práve Romana Kaliského. Historička v mene historickej pravdy zaradila meno Roman Kaliský na to miesto v dejinách, ktoré mu patrí. Medzi neveľký výber tých, ktorí pohli slovom a písmom vtedajšiu dobu a hovorí sa o nich oveľa viac. Roman už nie je v ich tieni.

Pripomeňme: boli to časy, keď slovenský Kultúrny život bol jedným z najčítanejších periodík pätnásťmiliónového štátu. Ale na jeseň 1967 delegácia M. Válek, V. Mihálik, P. Števček a L. Novomeský oznámila na zasadaní redakcie, že „garancie za Kultúrny život preberá predsedníctvo Zväzu slovenských spisovateľov a to urobí politické a kádrové opatrenia...“. Znamenalo to nového šéfredaktora, nového zástupcu. „Uvoľnený“ bol aj Pavol Ličko, rusista, ktorý rok nato preniesol zo Sovietskeho zväzu román od prísne stráženého Solženicyna na Západ a po roku 1970 si to tvrdo odpykal. Jediný, kto priamo na mieste túto mediálnu čistku označil za nemoralnosť, bol R. Kaliský.

Zápisnica zo schôdze štrnásťčlennej redakcie má štyri strany. Je v nej zachytená diskusia okrem iného medzi L. Novomeským a R. Kaliským, ktorý povedal: „Vaše opatrenia sú krátkozraké a nemorálne.“ A Roman to ešte raz Novomeskému zopakoval: „ Konáte nielen nemravne, ale aj politicky krátkozrako, a raz sa za to budete hanbiť.“ V takej vypätej situácii jedine v Kaliského slovníku bolo slovo morálka a nemoralnosť.

Pre Romana Kaliského, otca štyroch dcér, starého otca štyroch vnúčat a pradeda siedmich pravnúčat, je dnes potešením rodina. Kým my akoby sme naňho zabudli, lebo neraz zabúdame na kategórie morálky a nemoralnosti.

SEBAOBRANA

***V** piatok 11. septembra vydalo vyše päťdesiat súčasných i bývalých slovenských hokejových reprezentantov spoločné vyhlásenie. Športovci vyjadrili svoju nespokojnosť so súčasným stavom v prostredí okolo slovenského ľadového hokeja.*

Hokej mimo ľadu a klziska

Toto je vyhlásenie hráčov v plnom znení bez úprav: „S nastávajúcim začiatkom hokejovej sezóny sme sa rozhodli vyjadriť naše nemenné stanovisko k udalostiam, ktoré sa udiali na poslednom kongrese SZĽH. Odmietame sa zmieriť s týmto stavom a rozhodli sme sa preto nielen opätovne vyjadriť našu nespokojnosť s aktuálnou situáciou, ale aj žiadať o konkrétne zmeny. Zároveň vyhlasujeme, že sa neuspokojíme len s čiastkovými riešeniami, ale budeme trvať na celkovom ozdravení systému voľby prezidenta SZĽH, ktoré vyvrcholí novou voľbou za férových podmienok.

V prvom rade žiadame o zmenu stanov, na ktorej sa chceme podieľať. Cieľom ich úpravy má byť naplnenie základných demokratických princípov v hokejovom hnutí – zástupcovia hokejových klubov a organizácií volia predsedu SZĽH a výkonný výbor, pričom predseda vyberá funkcionárov SZĽH. Tento spôsob voľby by nemal byť pokrivený vytváraním účelových riešení, aké fungujú dnes.

Je nepredstaviteľné, aby funkcionári zväzu a členovia zväzových komisií volili vedenie hokeja, ktoré ich nakoniec vymenuje. Zároveň neexistuje dôvod na to, aby výlučná právomoc voliť predsedu SZĽH patrila niekomu inému ako tým, ktorí reálne predstavujú hokejové hnutie. Preto tiež žiadame, aby sa tento absurdný stav napravil vyhlásením nových volieb prezidenta SZĽH na základe upravených stanov garantujúcich férový a spravodlivý výber. Rovnako trváme na principiálnom postoji – nespájať naše mená s aktivitami a akciami SZĽH, kým jeho vedenie nepristúpi k opakovaniu voľby prezidenta za nových pravidiel.

Veríme, že novovymenovaný tréner a generálny manažér slovenskej hokejovej reprezentácie naše rozhodnutie pochopia ako úprimnú snahu nastoliť v hokeji novú kultúru. Verejnosti ďakujeme za podporu, ktorá nás nabíja energiou a chuťou nevzdávať sa. Budeme akceptovať nového šéfa zväzu, ktorý vzíde z férovej voľby.

V Banskej Bystrici sa 11. 9. 2015 pod vyhlásenie podpísali títo hokejisti: Zdeno Chára, Marián Hossa, Andrej Sekera, Ľubomír Višňovský, Michal Handzuš, Ján Laco, Tomáš Tatar, Ladislav Nagy, Marek Viedenský, Martin Marinčin, Peter Budaj, Tomáš Surový, Andrej Meszároš, Branislav Konrád, Branko Radivojevič, Dominik Graňák, Ivan Baranka, Jaroslav Halák, Jaroslav Janus, Jozef Stümpel, Július Hudáček, Juraj Mikuš, Karol Sloboda, Libor Hudáček, Marek Hrivík, Marián Gáborík, Marcel Hossa, Mário Bližňák, Martin Cibák, Michal Sersen, Milan Bartovič, Peter Ölvecký, Peter Podhradský, Rastislav Staňa, René Vydarený, Richard Pánik, Štefan Ružička, Tomáš Jurčo, Tomáš Kopecký, Tomáš Marcinko, Tomáš Starosta, Ján Lašák, Radoslav Suchý, Marek Čilliak, Ľuboš Bartečko, Peter Hamerlík, Marek Zagrapan, Richard Zedník, Tomáš Záborský, Roman Kukumberg, Martin Bartek, Lukáš Cingeľ.

Ako sa odzrkadlí toto vyhlásenie hokejistov do budúcnosti nevedno, isté je, že v našom hokeji niečo nie je celkom v poriadku...

Robert LANDIS

Aliancia za rodinu najnovšie predstavila svoje politické ciele

Spoločnosť prežije, iba ak prežije rodina

Zhovárala sa Eva ZELENAYOVÁ – Foto: archiv SNN

Aliancia za rodinu (AZR) bola hlavným organizátorom februárového referenda o rodine. Takmer miliónová účasť občanov znamenala pre občianske združenie záväzok venovať sa téme ďalej. V týchto dňoch predstúpilo vedenie organizácie pred novinárov a informovalo ich o svojich zámeroch. Predseda AZR Anton Chromík poskytol v tejto súvislosti našim novinám rozhovor.

Anton CHROMÍK, predseda AZR

● Netajili ste sa tým, že na realizáciu cieľov aliancie potrebujete politické strany. Súčasne ste sa dištancovali od spojitosti s ktoroukoľvek zo súčasných politických strán. Už ste s niektorými konzultovali svoj program?

Nie, predkladáme ho teraz prostredníctvom novinárov. Myslím si, že náš priestor presadzovania politických opatrení voči všetkým politickým stranám je veľmi dôležité zachovať.

● Váš program má názov Rodinná politika, Slovensko 2015. A podtitul znie: Návrhy Aliancie za rodinu na zavedenie family mainstreaming politiky do programov politických strán. Trúfate si predpokladať, že váš program prijmú? Budete takú stranu podporovať vo voľbách?

Každú stranu, ktorá prijme náš program, budeme podporovať. Podporovať rodinnú politiku je vecou života a smrti tejto spoločnosti. Politické strany by sa mali zjednotiť na tom, ktoré opatrenia budú v rámci prorodinnej politiky realizovať. Lebo toto je naozaj krízová situácia. Nesmie byť zanedbaná a nesmieme rozmýšľať v štvorročných volebných obdobiach. Toto je štátnická vec a pre každú stranu, ktorá má záujem o štát a riadenie štátu, životne dôležitá.

● Skúmali ste volebné programy strán?

Áno, niektoré boli medializované, iné sa tvoria. A aby sa naše návrhy dostali do ich volebných programov, bolo dôležité predstaviť túto tému ešte počas leta. Aby sa dostali do ich volebných programov, aby sa k našim návrhom nejako prihlásili alebo vydali svoje stanovisko.

● Čo vás núti zamýšľať sa nad rodinnou politikou?

Najnovšia správa OSN Slovensku nemaľuje svetlú budúcnosť. Podľa odhadu OSN do roku 2100 má klesnúť počet obyvateľov Slovenska na 3,7 milióna pri stúpajúcom počte obyvateľov Afriky a Ázie. K demografickému vymieraniu Slovenska a s cieľom odbremeniť sociálny systém vďaka fungujúcim rodinám sa musia všetky politické strany bez rozdielu podieľať na rýchlom vypracovaní a realizácii akčných plánov a celoštátnej stratégie zlepšenia demografie, ochrany a podpory rodiny.

Pôvodná agenda Aliancie za rodinu sa mení na politický program.

● Aké konkrétne opatrenia navrhujete?

Naše opatrenia by mali viesť k prijatiu osobitných politík v oblasti spravodlivosti, nezamestnanosti, v boji proti korupcii a individualizmu, ktorý neberie ohľad na iných. Malo by sa to prejaviť v podpore manželstva ako stabilného zväzku. Predpokladáme prijatie ústavného zákona o práve detí na otca a mamu pri adopciách podľa súčasného zákona o rodine a jedinečnom postavení manželstva. Navrhujeme mladomanželské pôžičky, ale i zmenu zloženia Rady vlády pre ľudské práva a ich výborov, aby pomerne rešpektovala názorové spektrum občanov SR v otázkach rodiny a manželstva. Alebo zrušenie kontroverznej Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv a vypracovanie nového dokumentu na základe konsenzu spoločnosti. A v tejto súvislosti aj zabezpečenie efektivity vo využívaní prostriedkov daňových poplatníkov. Myslím tým odstránenie štátnej podpory programom, ktoré sa zneužívajú iba na presadzovanie ideológie a manipuláciu verejnej mienky pod rúškom ľudských práv.

● Ide o program rodovej stratégie a podobne?

Napríklad. Alebo o presadzovanie práva na homosexuálne „manželstvo“. Na to nejestvuje ľudské právo.

● Navrhujete podporu rodín, aby si mohli dovoliť viacej detí. Viete, odkiaľ na to zobrať finančné prostriedky?

Keď dokážeme poskytnúť stimuly investorom, mali by sme aj rodinám. Rozpadnuté rodiny stoja štát oveľa viac prostriedkov. Úpravou štátnych grantových schém s ich zameraním na podporu rodiny, manželstva a detí je investícia do budúcnosti Slovenska. Navrhujeme, aby sa na rodinu myslelo pri každom novom zákone i pri novelizácii zákonov. Vo vyspelých krajinách je výška podpory rodinám rovnaká, či sa matka sama stará o dieťa, alebo ho dáva do detských zariadení. Aj my to chceme dosiahnuť. Chceme zabrániť prepadu rodiny do chudoby pri starostlivosti o dieťa.

●Z čoho ste vychádzali pri svojich návrhoch?

Z našich skúseností, z odborných štúdií i zo skúseností štátov, kde je starostlivosť o rodiny na oveľa vyššej úrovni. Rodinám by pomohlo, ak by sa dosiahlo zatraktívnenie zamestnávania matiek po rodičovskej dovolenke. Zamestnávaním na čiastočný úväzok, prípadne s príspevkom na odvody zamestnávateľa za zamestnanca. Jestvuje dosť príkladov, ako pomôcť rodinám s deťmi.

O ČOM JE REČ

Nový filmový Tichý Don

Rudolf SLEZÁK

V starobylom ruskom meste Vyborg, v blízkosti fínskych hraníc, sa konal v týchto dňoch už 23. festival ruských filmov. Bola to prehliadka všetkých noviniek ruskej kinematografie, ktorá by mala svet presvedčiť, že aj v tejto krajine sa nakrúcajú filmy, ktoré môžu zaujať domácu i svetovú verejnosť. Každý, kto sa na festivale zúčastnil, dostal ako bonus možnosť pozrieť si aj niektoré časti nového štrnásťdielneho seriálu Tichý Don. Práve toto dielo ruských filmárov, myslím si, zaujalo všetkých milovníkov tvorby Michaila Šolochova, ktorého 110. výročie narodenia si pripomenul v máji celý svet. Aj nový seriál mal byť dokončený a uvedený na obrazovky ruskej televízie v deň spisovateľových narodenín, žiaľ, pre jeho náročnosť, ako povedal pre médiá tvorca filmu Sergej Ursuliak, termín sa posunul až na október. Uvidíme a posúdime. Zatiaľ sa musíme uspokojiť tak ako ruskí televízni diváci len s niektorými ukážkami na internete. Je dosť pravdepodobné, že na internet budeme odkázaní aj vtedy, ak sa rozhodneme pozrieť si celé toto dielo ruských filmárov, keďže súčasnosť ich filmom príliš nepraje. Sotva sa môžeme spoľahnúť na to, že nám ho dopraje niektorá z našich televízií.

Už teraz však možno povedať, že filmoví tvorcovia ponúkajú divákom trocha inú verziu Tichého Donu, akú si pamätáme z dielne Gerasimova alebo Bondarčukovcov. Sergej Ursuliak už o štvrtom sfilmovaní Šolochovovej literárnej predlohy čo-to prezradil v rozhovoroch pre médiá a na stretnutiach s milovníkmi svojej tvorby: „Usilovali sme sa zaujať diváka iným pohľadom na Tichý Don. Moja bábuška bola presvedčená, že najlepšou Aksiňou bola tá, ktorú zahrala Ema Cezarskaja, a najlepší Melechov bol v podaní Andreja Abrikosova.“ Len tak pre oživenie pamäti – bol to ešte nemý Tichý Don, nakrútený v roku 1930 v réžii Oľgy Preobraženskej. Ozvučili ho až o tri roky neskôr. „Moja matka zasa,“ pokračoval Ursuliak na besede vo veľkej a preplnenej kinosále, ktorú som mal možnosť sledovať, „nedala dopustiť na Bystrickú a Glebova, ktorých všetci poznáme z Gerasimovho Tichého Donu...“ Režisérove slová mi trochu pripomenuli môjho otca, ktorý za najlepšieho Jánošíka uznával iba Paľa Bielika a nespokojne krútil hlavou nad už zmodernizovanými Jánošíkmi, ktorí nevyhovovali jeho predstavám o zbojníckom živote...

Veľa vecí sa zmenilo od čias Gerasimova a Preobraženskej a zmenili sa aj ľudia. Dnešný človek si už nevie predstaviť život v drevenici bez kúpeľne, televízie, auta alebo toaletného papiera. Ale aj tak, ak by mohol vstúpiť do deja, rád by si posedel v starej melechovskej drevenici, pofajčil a popil si s Grigorijom alebo sa pomodlil so starou Iľjiničnou k Bohu a Matke Božej, aby odvrátili tragédiu sťahujúcu sa nad kozáckou rodinou. Nevymodlila si však Iľjinična na nebesiach šťastie a pokoj. Nadarmo prosila svojho syna, aby sa zľutoval nad nešťastnou Nataľjou, aby sa vzdal svojej osudovej lásky k Axiňji. Ani Shakespeare by nevymyslel lepšiu drámu a väčšiu tragédiu, aká vzišla spod Šolochovovho pera. Ako potvrdil Sergej Ursuljak v rozhovoroch s divákmi a žurnalistami, práve tomuto príbehu, ktorý sa odohrával v čase vojny, boľševickej revolúcie i kontrarevolúcie, venoval viac pozornosti ako politike. Viac ako politika ho zaujal samotný príbeh mladých ľudí, láska a nenávisť medzi nimi, ktoré by možno zasiahli do ich vzťahov aj vtedy, ak by sa krajina nezmietala v strašnej občianskej vojne.

V doterajších filmoch o Tichom Done sme videli statných mocných kozákov a silné ženy. Ak by ste stretli dnes na ulici Jevgenija Tkačuka, ktorý je hlavným predstaviteľom Melechova v seriáli, ťažko by ste si ho vedeli predstaviť ako silného, urasteného a zavše aj divého a bezcitného vojaka. Skôr by ste ho zaradili k ľahučkým džokejom, ktorí pretekajú na dostihovej dráhe – čím subtílnejší vzrast a menšia hmotnosť, tým väčšia pravdepodobnosť víťazstva... Takisto drobučká Daria Ursuljakova alebo Polina Černyševa, predstaviteľky Nataľje a Axiňje, pripomínajú skôr baletky ako statné kozáčky, ktoré vláčili na svojich chrbtoch plné vedrá vody alebo aj ťažké vrecia obilia. A to ešte bolo treba nielen hlavných hrdinov, ale aj početný komparz naučiť sedieť na koni a oháňať sa šabľou i kopijou tak, aby bol historický obraz čo najvierohodnejší... Kamera však dokáže urobiť zázraky a toto dielo ruskej kinematografie je najmä o tom, ako dokáže milovať a trpieť ruská žena. Pre nás je to však najmä podnet, aby sme si znova prečítali niečo od skvelého Michaila Šolochova.

Hranica medzi domácim a zahraničným spravodajstvom sa stiera

Krok správnym smerom v RTVS

Dušan SLOVÁK – Foto: Štefan KAČENA

Zo dňa na deň sa viditeľne stiera rozdiel medzi domácim a zahraničným spravodajstvom. To sa týka aj televízie, ktorú si platíme všetci. Ohlásenú snahu RTVS rozšíriť počet stálych či osobitných spravodajcov treba uvítať – a sledovať. Ide o nápravu priam barbarskej likvidácie, dní dlhých nožov pri zrušení siete slovenských zahraničných spravodajcov. Pri zlučovaní rozhlasu a televízie sa tak vylialo dieťa s vaničkou. Čo nás V. Mikom oznámená náprava bude stáť a čo to prinesie?

Chaos v Európe a vojny na rozvrátenom Blízkom východe vtrhli do nášho života takou silou, že pre RTVS sa stalo nevyhnutné posilniť spravodajstvo o tom, čo sa deje za našimi hranicami. Trvalo to vyše roka, kým to RTVS došlo. V Ukrajine sa vystriedalo asi päť redaktorov, aby sa ukázalo, že spravodajstvo RTVS nemá na to, aby sa v tomto smere vyrovnalo českej televízii a českému rozhlasu. Účinná pomoc českých kolegov však znamenala aj do značnej miery neprípustnú čechoslovakizáciu slovenského spravodajstva. Nejde len o jazyk. Ide o to, že slovenský divák má nárok a aj potrebu, ba nevyhnutnosť dostať informáciu z osobitného slovenského hľadiska. Nikto nespochybňuje profesionalitu českých spravodajcov dnes už roztrúsených po celom svete. Každý manažér dobre vie, čo to stojí, a aj to, že RTVS s poplatkami od piatich miliónov divákov je v inej situácii ako česká TV od desiatich miliónov.

Mlynská dolina v Bratislave s výškovou budovou STV.

■ ČESKÁ LEKCIA

Všetko sa začalo na jeseň 2013, keď sa rodila ukrajinská kríza buď v zámernom zlyhaní, alebo neschopnosti vyjednávačov EÚ s oficiálnym Kyjevom. Bol to krach, v Kyjeve vypukol Majdan. Spravodajkyňa RTVS išla z miesta skrachovaných rokovaní Vilniusu do Bratislavy, ostatní sa však sťahovali rovno na Ukrajinu. Už o tri dni (!) z Kyjeva hlásili: teraz už nejde o podpis asociačnej zmluvy Ukrajiny s Európskou úniou, demonštrantom na Majdane ide o zvrhnutie terajšej vlády a prezidenta. RTVS vtedy nemala to zázemie čo dnes. Ani materiálne a ani znalostné. Podobné to bolo v druhom veľkom chaose – gréckej kríze. Aj v Grécku sa striedali rôzni spravodajcovia RTVS a takisto ani jeden neprekonal, práve tak ako na Ukrajine, českých. Príležitosť treba chytiť za pačesy – z Kyjeva a zo Zakarpatskej Ukrajiny prekvapili dve mladé redaktorky, zo Zakarpatskej Ukrajiny osobitne. Prispeli do pôvodnosti spravodajstva RTVS, aj keď išlo o redaktorky domáceho či regionálneho spravodajstva, ktoré sa zahraničím nezaoberajú.

■ SVITANIE PROFESIONALITY

Domáce a zahraničné – na mieste je otázka: jestvuje ešte vôbec taká deľba? Rozhodnutie RTVS posilniť stálych spravodajcov najprv v USA a po gréckej kríze aj v Bruseli znásobí možnosti verejnoprávnej RTVS. Otázka je však, či pôsobí aj do vnútra. Demonštrovala to nedeľná beseda O 5 minút dvanásť 6. septembra. Po prvý raz mohla televízia posadiť do štúdia spravodajkyňu, ktorá rozšírila obzor diváka aj tým, že opísala dramatickú trasu o. i. plnú mafie, tzv. balkánsku cestu utečencov od Turecka, cez Grécko, Macedónsko, Srbsko do Maďarska. V politickej diskusii predsedu vlády R. Fica a predsedu KDH J. Figeľa to bola ukážka, čo môže priniesť nezávislá žurnalistika k besede politikov. Oľga Baková hovorila vecne, sebaisto. Ukázala to, čo sme mali vedieť, aby sme si mohli urobiť vlastný úsudok. Bola prvou odvolanou spravodajkyňou v ére „úsporných“ opatrení vedenia za čias Zemkovej/Machaja/Sámelovej, čo bolo vtedy aj likvidáciou slovenského postu v USA! Teraz vlastne aj ona demonštruje, že likvidáciou zahraničného spravodajstva sa nedá získať poslucháč a divák, najmä sa nedá budovať prestíž média. Ale ani budovať zázemie profesionality v podniku samotnom.

■ NEVEDIA, ČI NECHCÚ...

Priamo počas besedy absenciou snahy dať problém utečencov do širších súvislostí to dokumentoval moderátor Striženec. Ustavičným naliehaním vyvolával dojem, že je výlučne na vlne nejakej kultúry ľútosti voči utečencom, tlačil politikov neprestajne iba týmto smerom: čo môže Slovensko urobiť viac pre utečencov? Nejde vôbec o to, že ho akoby neoslovovali pragmatické argumenty predsedu vlády. Ide len o to, že sa nespýtal na zjavné veci, ktoré sa núkali na dlani. Napríklad na to, čo bude robiť Slovensko, keď bude na vrcholnej schôdzke EÚ prehlasované a bude musieť utečencov prijať. Veď teraz podľa Lisabonskej zmluvy netreba jednohlasnosť, stačí väčšina. Máme ju? Aký je plán B? Brusel chcel v máji rozdeliť štyridsaťtisíc utečencov a teraz odrazu stošesťdesiattisíc. Ako to, prečo? Nevedia tam rátať alebo predvídať? Prečo sa valia utečenci zo štátov, ktoré sa hlásia do EÚ a z tých, ktoré sú v EÚ? Čo robí Slovensko v Bruseli v tomto smere, keď kríza narastá už od apríla, mája! Ako to, že nás to zaskočilo? Prečo EÚ nezabraňuje príchodu ľudí z Kosova, umelého štátu stvoreného práve tak EÚ, ako aj inváziou NATO? Prečo otvárať hranice utečencom z Albánska, od roku 2009 členského štátu NATO? Debatovalo sa niekedy počas gréckej krízy, že Grécku treba ihneď a účinne pomôcť s utečencami?

Vecných otázok je dosť, nikto (zatiaľ) nechce, aby sa redaktor RTVS nebodaj spýtal, prečo máme niesť následky americkej zahraničnej politiky na Blízkom východe. Ale faktom je, že tak, ako sa zotrela hranica medzi domácim a zahraničným, jedného dňa sa vynoria aj otázky o mocenskej nerovnováhe a silových riešeniach v situáciách, ak Slovensko hovorí inak, ako sa chce.

Problém utečenci – nielen city, ľútosť, srdce, ale najmä rozum

Najväčšie je riziko nekontrolovanej nákazy

Utečenci sa stali kľúčovým problémom nielen Európy, ale aj jednotlivých národných štátov, politikov, médií. Stojíme nečakane pred novými otázkami. Aké sú naše možnosti dlhodobo vecne, ale aj psychicky sa vyrovnať ako štát či národ s novými neistými pomermi v Európe krátko po tom, čo sme sa ešte nevyrovnali s chaosom gréckej a ukrajinskej krízy.

Dušan D. KERNÝ – Foto: internet; zdroj REUTERS

Prehliadky pri veľkých počtoch migrantov nemôžu byť dôsledné.

Je jasné, že dve európske dlhodobé krízy, vrcholiace bezprostredne za sebou v jednom roku, plus ukrajinská kríza sú úplne výnimočnou situáciou. Jedným z rizík je nákaza. Každý vie, aký problém prinášajú zo zahraničia na Slovensko nezodpovední jedinci, ktorí nerešpektujú pokyny pri vycestovaní do rizikových oblastí. Alebo naopak, ako starostlivo sa ľudia očkujú pred odchodom do ohrozených oblastí. Netreba strašiť, ale treba si to vecne uvedomiť.

■ SLOVENSKÉ SKÚSENOSTI

Pomáhali sme napríklad v ťažkej situácii Vietnamu či Angole, alebo Mozambiku. Odvtedy vieme, že každá zaangažovanosť vo vojnovom konflikte má neomylne vždy jeden dôsledok – skôr či neskôr k vám prídu so žiadosťou o pomoc ľudia z vojnových konfliktov. To je rovnaké v tomto alebo v bývalom režime. Pre zdravotníkov a lekárov na Slovensku to bol šok, keď sa stretávali s chorobami, ktoré boli u nás už dávno vymetené, na lekárskej fakulte sa vyučovali bez názorných príkladov – nebolo pacientov napríklad s trachómom, s touto príčinou slepoty. Už desaťročia s týmto ochorením neboli praktické skúsenosti, až kým neprišli Vietnamci. Človek by si povzdychol s profesorom Michalom Valentom – priatelia moji, bol to iný čas…

Už v júli český špecialista Rastislav Maďar pre denník Právo povedal, že najväčšie riziko nákazy od utečencov predstavujú choroby prenosné vzduchom. Jestvuje nemálo ochorení, pri ktorých ešte nevieme, že človek je chorý, ale už je nakazený. Najväčšie riziko predstavujú nákazy prenosné bezkontaktne. Do Európy sa však môžu dostať aj chronické dlhotrvajúce ochorenia, ako je tuberkulóza. V horných dýchacích cestách môže sídliť, podľa R. Maďara, pôvodca záškrtu alebo meningokokovej meningitídy, ktorý sa vyskytuje o. i. najmä v Afrike a na Blízkom východe.

■ VALO TO NAČAL...

Prečo to pripomínať? V minulom vydaní SNN o tom ako prvý na Slovensku písal Peter Valo takto: „Keď som s mojím priateľom primárom Milanom Očenášom pracoval na knižke o jeho pôsobení v Afrike, okrem iného spomenul generalizovaný svrab a chorých posiatych pľuzgiermi, črevné parazity, ktoré sa prispôsobia a šíria v akomkoľvek prostredí. V niektorých afrických štátoch je nimi postihnutých až deväťdesiat percent občanov.

V afrických a ázijských krajinách sú okrem iných nám neznámych chorôb samozrejmosťou nákazlivé choroby kože, škvrnitý týfus a tuberkulóza. Tú sa nám vďaka programu profesora Karola Virsíka podarilo takmer zlikvidovať. Teraz počet ochorení rastie práve vinou cudzincov prichádzajúcich na naše územie. Nemali by sme zabudnúť, že TBC patrí medzi najsmrteľnejšie choroby v dejinách ľudstva.“

Peter Valo a SNN nie sú ojedinelé, ktoré o probléme píšu. Lidové noviny z pera Petry Procházkovej priniesli na začiatku septembra takmer celostránkovú informáciu, že v Ukrajine sa zjavili prípady detskej obrny, prvé prípady od roku 2010! Pôvodca ochorenia bol na Slovensku vyhubený. Detská obrna sa na Slovensku neobjavila od roku 1960. Vyskytuje sa najmä v Pakistane, Afganistane a Nigérii. LN opisujú nielen existenciu choroby, ale aj to, že sa v Ukrajine spochybňuje, ba popiera jej výskyt. Je tam zrejmý chaos a neporiadok, pre zdĺhavé formality a byrokratické prekážky ukrajinské úrady nenasadili vakcíny – okolo šesťstotisíc dávok, ktoré dostali ešte v máji!

■ OBRNA V SUSEDSTVE

Je to problém aj pre Slovensko. Rozsiahlo o tom verejnosť prostredníctvom TASR informovala Zuzana Drobová z Úradu verejného zdravotníctva. Okresy susediace s Ukrajinou – Trebišov, Michalovce, Sobrance a Snina – by mali zvýšiť pozornosť. Nejde len o to, že susedia s Ukrajinou, ale pretože práve na juhozápade Ukrajiny, v oblasti Zakarpatskej Ukrajiny sa prípady detskej obrny objavili.

Nejde o strašenie. Je to len poukázanie na to, koľko vecných problémov musia riešiť úrady, vlády, systém sociálnej a zdravotnej starostlivosti štátu – a štát, aj náš, ich bude musieť riešiť dlhodobo.

NA OKRAJ

Predseda parlamentu Peter Pellegrini v prejave ku Dňu Ústavy vyzdvihol jednu myšlienku týkajúcu sa tohto nášho významného dátumu. A to, že Slovenská republika nevznikla z „veľkého tresku“ – big bangu, ale celou našou históriou sa tiahnucim úsilím slovenských popredných kultúrnych a cirkevných predstaviteľov o zjednotenie národa a uznanie hraníc našej vlasti. Na to sme potrebovali najmä kodifikovanie národného jazyka. Ako prvý sa o to pokúsil Jozef Ignác Bajza, potom Anton Bernolák a napokon Ľudovít Štúr.

Symbolický kompas

Aj z pohľadu dnešného trinásteho výročia tejto významnej udalosti, ktorá je základným míľnikom moderného Slovenska a novému mladému štátu priniesla symbolický kompas, ktorý nám má do budúcnosti ukazovať cestu, si jasne uvedomujeme jasnozrivosť Štúrovho kroku, z ktorého už takmer dvesto rokov vyplývajú všetky aktivity roduverných Slovákov. Počas vtedy trvajúceho panstva latinskej kultúry sa evanjelici pridržiavali Kralickej Biblie a o kultivovanie vlastnej reči nejavili záujem. Aj Ľudovít Štúr ako evanjelický kňaz sa nemusel zaoberať myšlienkou uzákoniť spoločný jazyk Slovákov na základe pôvodných slovenských nárečí a mohol nechať cestu neriadenému vývoju. Bola tu však skupina národovcov, kultúrnych predstaviteľov, inteligencie, ktorú nám bratanci Česi napriek všetkým stykom upierali, bol tu už spomínaný Bernolák a rodiaca sa skupina básnikov, ktorí chceli písať v reči pre nich najzrozumiteľnejšej – slovenčine. A hnutie za rodný jazyk dostáva tak aj politickú dimenziu. Bez jazyka by sme boli ako rozviazaný snop, hovorí Štúr. Aj ostatné slovanské národy sa podujímajú kultivovať vlastný jazyk. Štúr píše, že „nieto už plemena slovanského, ktoré by nemalo preložený Rukopis králodvorský“. Dožaduje sa toho aj on sám. To na českej strane vyvolalo veľkú nevôľu. Pražské noviny napísali, že Česi nikdy Slovensko a Slovákov nepotupovali a nepotupujú, lež výčitky sa týkajú jedine Štúra „co škúdce a separatisty v národě našem“. Už predtým v Českej včele Karel Havlíček Borovský nazval Štúra „Velikým Slonom Tatránskym“. Česi pomenovali novú spisovnú slovenčinu „kočiščinou, handrárčinou, drotárčinou“ a podobnými vulgarizmami. Ale bez nej by Slováci nemohli predstúpiť pred panovníka a vysloviť na cisárskom dvore svoje požiadavky, vrátane Slovenského Okolia. Štúr českým „bratránkom“ oponuje, že „my Slováci alebo nijaké, alebo iba chatrné a riedke dávali sme znaky života, ale poďakovať Bohu čas ten hlivenia národa nášho už prestáva a začíname sa schvatovať na krídla života duchovného. Nikdy predtým, najmä mládež našu, taká vrúcna láska k národnosti našej nerozpaľovala“. A to je odkaz aj pre dnešok. Aj dnes by sme boli bez spoločného jazyka ako rozviazaný snop, bez vlastnej štátnosti, bez hraníc, ktoré hovoria: Tu sme doma! Bojovali za to celé generácie.

Peter JÁNOŠÍK

NA MARGO

***Z** času na čas sa na internetových portáloch objavia desivé zábery z Nigérie so zuhoľnatelými ľudskými telami. Sú príliš drastické na to, aby sa objavili v tlači. Ale sú zo života krajiny, v ktorej islamskí radikáli „čistia" krajinu od kresťanov. Nie sú to nijaké montáže či propagandistické výkriky, taká je realita v podsaharskej krajine. Pred naším príchodom do Nigérie v roku 2004 v jednej osade mačetami rozsekali deväťsto ľudí a telá podpálili.*

Zabudli sme na právo víťaza

Televízia podporovaná fondmi z EÚ ustavične vysielala relácie napomáhajúce spolužitie kresťanov a moslimov. Nepomohlo to. V roku 2006 prišla z európskych kruhov požiadavka nigérijskej vláde, aby zakázala používanie práva šaría. Odpoveďou sú ďalšie pohony na kresťanov. A už nielen v Nigérii.

V Belgicku moslimská komunita odkázala domácemu obyvateľstvu, že ak nechce prijať šaríu, nech sa vysťahuje. Do Maďarska prichádzajúci utečenci, aj malé deti, sa vyhrážajú zdvihnutým V. Skandujú heslá Zvíťazíme a Alláhu akbar (Boh je najväčší). Nie sú to mierumilovne znejúce odkazy. Masy prisťahovalcov aj podľa ministra vnútra predstavujú bezpečnostné riziko. Ale opatrenia nesmerujú na ochranu domáceho obyvateľstva, ale imigrantov. Generálny prokurátor vyzýva ľudí nahlasovať pôvodcov nenávistných prejavov. Hrozí im trest odňatia slobody na jeden až päť rokov. Nenávistné prejavy utečencov nikoho nezaujímajú. V Poľsku už zakázali pochod proti islamizácii Európy, lebo sa vraj vyskytli nenávistné prejavy už pred jeho uskutočnením. Na Slovensku tiež minister vnútra vymyslel, ako zabrániť zhromaždeniu na podporu obyvateľov Gabčíkova proti utečeneckému táboru. Nariadil hasičské cvičenie a jednoducho účastníkov, slovenských občanov, do obce nepustil. No príslušníkom maďarského Hnutia 64 žúp a politikom Jobbiku v ceste nič nestálo...

Kto určí hranicu medzi nenávisťou a vyprovokovaným pudom sebazáchovy? Polícia? Súdy? Predseda Európskej komisie J.C. Juncker presviedča Európanov, že utečenci majú ľudské právo na azyl. Koľkí? Päťdesiat miliónov, ako avizujú niektoré zdroje? Denne sa do Európy valia masy ľudí cudzej kultúry, náboženstva, civilizácie. Neprichádzajú prosiť, chcú sa mať dobre. Preto smerujú do štátov s takým sociálnym zabezpečením, o akom sa občanom Slovenska ani nesníva. Existuje o tom dosť dôkazov, iba európski byrokrati nemajú čas sa nimi zaoberať.

Juncker sa postavil za ľudské práva azylantov. Z akého pohľadu? Európskeho alebo z pohľadu práva šaría, ktoré tak vehementne požadujú uplatňovať v krajinách, kde sa už usadili? Bezbrehé narábanie s ľudsko-právnou agendou vedie k anarchii, nepokojom a v konečnom dôsledku vždy niekomu ubližuje. Najmä, ak ide o stret civilizácií. Tam neplatí nijaká pluralita hodnôt či práv, tam platí právo víťaza.

Eva ZELENAYOVÁ

Poslanec NR SR Ján PODMANICKÝ o súčasnom dobýjaní Európy

Ich pravidlá nebudú tolerantné, ale kruté

Zhovárala sa Eva ZELENAYOVÁ – Foto: archív J. P.

Tohtoročné leto bolo nielen na Slovensku, aj v celej Európe horúce. Obrazne i skutočne. Imigrácia sa zmenila na sťahovanie národov a výrazným spôsobom zasahuje do bežného života Európanov. Aj keď predseda Európskej komisie Jean Claude Juncker je presvedčený o tom, že jeho administratíva tvrdo pracovala, aby imigračnú vlnu starý kontinent zvládol, viaceré štáty majú na to iný názor. A tiež na povinné prideľovanie kvót. V poslaneckom klube strany Smer-SD reprezentuje Ján PODMANICKÝ názory veľmi blízke väčšine občanov. Čo si myslí o súčasnej traume Európy?

● K aktuálnej téme o imigrácii ste sa vyjadrili v tom zmysle, že utečenci iba využívajú stratu pudu sebazáchovy Európanov, žiaľ, aj Slovákov. Čo ju spôsobilo?

Tých okolností, ktoré spôsobujú postupnú stratu pudu sebazáchovy Európanov, je veľa. Ja by som však pomenoval dve, ktoré považujem za rozhodujúce. Prvým je koncept materialistického a blahobytného života, ktorý je masívne pretláčaný najmä médiami. Európanom sa ako vzorový prezentuje život plný materiálnych výdobytkov, smartfónov, drahých áut, značkového oblečenia, luxusných dovoleniek. V tomto živote dieťa zavadzia, treba ho odložiť na čo najneskoršie obdobie. V tomto živote remeslo smrdí, profesionálna česť je zastaraná, rodina je prekonaná forma. Egoizmus a blaho jedinca sú najvyššou normou. Človek, ktorý chce žiť takýto život, si musí naň požičať a aby pôžičky splatil, musí nasadiť ohromné životné tempo. V tomto koncepte mu život beží ako v rýchliku a, paradoxne, veci, ktoré mu mali život zjednodušovať, mu ho komplikujú a čas na seba a svojich blízkych nemá vôbec. V tomto spôsobe života nie je čas na premýšľanie, na pozastavenie sa nad svojím životom, nad kľúčovými otázkami bytia, nad bázňou pred Stvoriteľom. Ľuďom stačí prečítať si prepasírované správy z bulváru a podľa nich riadia svoje životy a vychovávajú deti. Spoločnosť hlúpne, otupuje sa, je ľahko manipulovateľná. V tomto koncepte človek postupne a nebadane stráca ostražitosť, osvedčené životné formy považuje za nemoderné a varovaniam starých rodičov a múdrosti predkov sa smeje...

● A tá druhá okolnosť či eventualita...

Druhou okolnosťou je dominancia ženského prvku v európskej politike a kultúre. Ja hovorievam, že Európa zoženštela. Teraz to vysvetlím. V dobre usporiadanej spoločnosti by mal byť mužský a ženský prvok vyvážený. Ženský prvok chápavosti, empatie, tolerancie, ústretovosti, zľutovania, emócií by mal byť vyvažovaný mužským prvkom racionálnosti, prezieravosti, rozhodnosti. Ak žena chce z ľútosti poskytnúť pomoc, je to v poriadku. Rovnako v poriadku však je, ak muž dohliada na to, aby pomoc nebola zneužívaná alebo aby pomoc neohrozila bezpečnosť samotného pomáhajúceho.

Hrozbou pre západnú európsku civilizáciu je, že mužský prvok je vytláčaný zo všetkých rozhodujúcich oblastí. Médiá fungujú takmer úplne na ženskom prvku. Dnes upozorňovať na nebezpečenstvá spojené s masívnou migráciou do Európy je médiami odsudzované ako prejav intolerancie a extrémizmu. Na základe dominancie ženského prvku sa buď potichu, alebo aj nahlas zavádzajú povinné kvóty zastúpenia žien vo všetkých oblastiach spoločenského života. Napríklad sa teraz hovorí o tom, kto má byť novým generálnym tajomníkom OSN: má to byť žena zo strednej alebo z východnej Európy. O obsadzovaní postov teda nerozhoduje v prvom rade charizma, odbornosť a kompetentnosť človeka, ale kvóty. Spoločnosť je zväčša prefeminizovaná a na všetkých rozhodujúcich postoch sú buď ženy, alebo muži, ktorí však v duchu tzv. politickej korektnosti musia rozprávať a konať ako ženy. To, že hovorím o zženštilosti Európy, neznamená, že by som dehonestoval úlohu a postavenie žien. Naopak, potrebujeme ich nehu a pochopenie. Ale rovnako tak potrebujeme prezieravosť a rozhodnosť mužov. Tieto dve okolnosti spôsobili, že Európa pud sebazáchovy stráca a je vystavená záplave novej kultúry, v ktorej však dominuje mužský prvok. Ak sa nespamätáme, zapríčiníme koniec Európy, akú poznáme dnes.

Poslanec Ján PODMANICKÝ v otázke migrantov zastáva názory blízke väčšine občanov.

● Zdá sa, že integrovaná Európa ešte urýchlila hodnotové vyprázdňovanie svojho spoločenstva. Prispela k tomu aj Slovenská republika prijatím nových pravidiel v oblasti ľudských práv a najmä ideológie rodovej rovnosti. A to aj napriek masovým protestom obyvateľstva. Bude sa týmito otázkami ešte Smer-SD do volieb zaoberať?

Dúfam že nie. A dúfam že ani po voľbách. Slovensko má dosť iných problémov, ktoré treba riešiť. Schválená stratégia, našťastie, nie je normatívny dokument, má skôr odporúčací charakter. Všetko rozhodujúce sa schvaľuje v parlamente a som presvedčený, že viaceré veci zo stratégie by v dnešnom parlamente neprešli. Každý normálny človek podporuje rovnaké práva pre ženy a mužov. Každý normálny človek podporuje rovnaký plat pre ženy a mužov, ak vykonávajú rovnakú prácu. S tým nikto nemá problém. To je v stratégii v poriadku. Niektoré nápady rodových ideológov sú však, podľa mňa, nepriechodné. Ja ich tiež odmietam, pretože sú v rozpore s kresťanským učením, ale najmä so zdravým rozumom.

● Európa prijala koncept multikulturalizmu azda aj vzhľadom na svoje skúsenosti s koloniálnou politikou. Ibaže dnes je svet inde a to, čo sa dalo v minulých storočiach násilne vynucovať, dnes nie je také jednoduché. Ako hovorí váš europoslanec Boris Zala, moslimovia v Európe musia žiť na princípe právneho štátu, nie kmeňového práva. Dá sa teda predpokladať, že keď moslimovia prečíslia majoritné obyvateľstvo Európy, nastolia svoj právny poriadok. Uvedomujú si to politici?

Mnohí si to uvedomujú, mnohí nie. Dnes v Paríži existujú celé moslimské štvrte, kde sa štátna polícia bojí vstúpiť. A to ide o hlavné mesto jedného z najvýznamnejších štátov EÚ! Priamo v srdci Európskej únie ako huby po daždi vznikajú akési kalifáty, ktoré sa už dnes riadia vlastným právom a vlastnými pravidlami. A demografia je na ich strane. Za takých dvadsať-tridsať rokov budú v niektorých štátoch EÚ tvoriť moslimovia polovicu produktívneho obyvateľstva. Pôjdu do parlamentov, do vlád, budú rozhodovať o Európe. Demokratickou a demografickou cestou dobyjú Európu a potom tu nastolia svoje pravidlá, ako ich už postupne nastoľujú v mnohých európskych komunitách. A tie pravidlá nebudú tolerantné, ale kruté. Väčšina európskych médií, fungujúcich na ženskom prvku, o tomto nehovorí, lebo by to bolo „politicky nekorektné". Mnohí politici buď o tom preto nevedia, alebo ak vedia, boja sa o tom rozprávať, lebo by ich médiá onálepkovali, že sú extrémisti a pod. Takto sa nám tu pod rukami začína rozpadať Európa a my o tom nemôžeme ani rozprávať. Poznám viacerých domácich i zahraničných diplomatov, ktorí o tomto nebezpečenstve vedia, ale nemôžu naň oficiálne upozorniť, lebo by okamžite stratili prácu a boli by oni aj ich rodiny odstavení na okraj spoločnosti. Niekto možno povie, že politici by o tom mali viac hovoriť a ľudia ich podporia. To je však veľký omyl. Ľudia sú pomýlení sústavným mediálnym vymývaním mozgov a ak médiá niekoho označia za extrémistu, tak ľudia uveria, že extrémistom je, vo vedomí si ho priradia k skutočným extrémistom a daný človek skončil. Preto hovorím, že strácame pud sebazáchovy.

● Na jednej strane odmietanie prideľovania kvót imigrantov, na druhej žiadne riešenie príčin vysťahovalectva vzbudzuje pochybnosti, či politické garnitúry sú schopné a ochotné ochrániť svoje obyvateľstvo pred následkami imigrácie.

Vysoko oceňujem postoje vlády Roberta Fica v tejto otázke. Premiér aj minister vnútra dávajú jasné stanoviská, ich postoje sú jasne čitateľné. Vyžadujú ochranu hraníc ako základnú podmienku ochrany európskeho územia a Slovenska. Neboja sa svoje stanovisko tlmočiť aj na medzinárodnom poli, získavajú spojencov. Naša cudzinecká polícia je pripravená ochrániť naše územie, prevádzači vedia, že cez Slovensko je prevádzanie problémové, preto nie sme v ich hľadáčiku. Predstavme si, že by dnes vládla zlepencová koalícia: jedni čihi, druhí hota. Práve v takýchto krízových situáciách sa ukazuje obrovská výhoda stabilnej vlády. Problém je dnes v tom, že Nemci imigráciu podporujú, a preto sa Európa nevie účinne brániť. My sme malí, preto vnímame vlastné ohrozenie oveľa citlivejšie. Veľký štát sa cíti silný, a preto si nijaké ohrozenie nepripúšťa. Demografický vývoj však nepustí. Aj veľký štát sa rozsype, ak nebude mať deti. Bohužiaľ, demografická smrť sa netýka len bohatých západných štátov, zomierajú aj stredoeurópske štáty a zomiera i Rusko, aj keď tam je v posledných rokoch aspoň snaha tento trend zvrátiť. To je dnes pre nás najväčší problém.

● Anticko-kresťanská civilizácia Západu prijala hodnotový kód ľudskej prirodzenosti ako ideál a princíp zmysluplného života. To tvrdí Pavel Fendek vo svojej knižke Súmrak európskej civilizácie. Čo si o tom myslíte?

Vždy, keď sa spoločnosť odvrátila od prirodzeného zákona a začala experimentovať, vnútorne sa rozpadla a stala sa ľahkým sústom iných, agresívnejších spoločností. Známy príklad Rímskej ríše pozná asi každý. Väčšina ľudí si túto hrozbu neuvedomuje, alebo ju bagatelizuje. Dôvody som už spomínal na samom začiatku nášho rozhovoru: zženštilosť spoločnosti a konzumný spôsob života. Niektoré médiá dokážu prekrútiť aj také autority, akou je napríklad pápež František. Filtrujú jeho slová a púšťajú von len to, čo vyhovuje ich zámerom. Ak napríklad v posledných dňoch pápež František vyzval katolícke farnosti, aby prijali aspoň jednu rodinu utečencov, je to úplne v duchu kresťanskej lásky. Kresťania naozaj musia pomôcť ľuďom v núdzi bez ohľadu na ich vyznanie. Ale to je úloha kresťanov. Úlohou premiéra je zas zabezpečiť bezpečnosť štátu, to je jeho poslanie. On musí zvažovať riziká a musí im predchádzať. Každý si preto musí plniť svoje povinnosti: kresťan pomôcť blížnemu, predstaviteľ spoločnosti ochrániť spoločnosť pred rozvratom. A tieto dve úlohy médiá účelovo zamieňajú a prekrývajú.

● V Smere sa vyskytujú protichodné názory na morálno-etické otázky. Je Smer schopný akceptovať tradicionalistov, ktorých je medzi voličským elektorátom najviac?

Takto by som to nestaval. Smer nie je ideologická strana, v ktorej musia mať všetci jeden názor. Zvlášť v kultúrno-etických otázkach je v Smere vzájomná tolerancia a diskusia. Myslím si však, že s väčšinou mojich kolegov sa zhodujeme v názoroch na tieto citlivé otázky. Napokon, podpora novely ústavy, ktorá zvýšila ochranu rodiny, to dokazuje. Dnes môžem pripomenúť zákon, ktorým sme sprísnili podmienky registrovania cirkví. Alebo zákon, ktorým sme obmedzili predaj v obchodoch počas Vianoc a Veľkej noci, alebo sme podporili zákon, ktorý zaviedol tzv. informovaný súhlas pri interrupciách a dal tak ženám ešte jednu šancu, aby nešli na potrat. To sú príklady našich postojov, ktoré boli prorodinné, a vychádzali z našich kultúrnych tradícií.

● Proti islamizácii Európy sa aj na Slovensku dvíha občiansky odpor. Prezident Kiska ho však chápe ako prejav neznášanlivosti a pohŕdania ľudským životom, ako prejav extrémizmu, xenofóbie a fašizmu. O čom svedčí?

Pán prezident vystupuje tak ako celý hlavný mediálny prúd. Vystupuje „politicky korektne", aby ho médiá podporovali, nepovie nič mimo línie, ktorú mu naordinujú jeho poradcovia. Vystúpenia pána prezidenta sú väčšinou nudné, plytké a povrchné. Zrejme nás neprekvapí originálnym názorom alebo nadhľadom. Je mi ľúto, že máme takéhoto prezidenta, ale čo už. Musíme rešpektovať, že ľudia si ho vybrali v demokratických voľbách, a keďže si myslím, že hlave štátu patrí elementárna úcta, nebudem radšej pokračovať v hodnotení jeho výrokov.

● Vidíte nejaké východisko z tejto situácie? Aká budúcnosť podľa vás čaká Slovensko?

Možno sa to čitateľom Slovenských národných novín nebude páčiť, ale pred časom som povedal, že s Maďarskom ešte budeme spolupracovať na obrane Európy pred islamom. A zdá sa, že som mal pravdu. Naše vzájomné spory sa dostali do úzadia a Slovensko s Maďarskom dnes stoja na jednej pozícii. Pokračujúca demografická a hodnotová kríza Európy možno takto spojí aj dnes nespojiteľné Poľsko s Ruskom a Európu zachránia tieto veľké štáty, ktoré sa ešte celkom nevzdali svojich koreňov. Poliaci nás už raz zachránili pred Turkami v 17. storočí, takže to nie je celkom nepredstaviteľné.

Krajiny západnej Európy už Európu nezachránia, ich éra sa končí, ony už pud sebazáchovy stratili. Vzhľadom na veľký prínos pre kultúru, demokraciu a hodnoty, ktoré tieto krajiny Európe v minulosti priniesli, by som však bol veľmi rád, keby som sa v tejto veci mýlil.

ANALÝZA

Kresťanstvo v médiách v podmienkach pluralitnej demokracie

Cirkev pri ochrane ľudských práv nesklamala

Peter MULÍK – Foto: en.wikipedia.com

Ľudské práva a ich presadzovanie tvoria ťažiskový bod sociálneho učenia Katolíckej cirkvi. S určitou hrdosťou možno v tejto súvislosti poukázať na to, že Cirkev splnila túto úlohu advokáta a podporovateľa ľudských práv najmä v 20. storočí, a to predovšetkým v komunistických krajinách. Súčasne však treba aj čestne priznať, že to tak nebolo vždy. V pracovnom materiáli pápežskej komisie Iustitia et Pax z roku 1974, ktorý nesie názov Cirkev a ľudské práva, sa okrem iného píše: „Dnes predstavuje Cirkev svojím učením a svojou činnosťou dôležitý faktor v oblasti ľudských práv.

Priestoru pred Chrámom sv. Petra v Ríme dominuje Berniniho kolonáda – dielo aj u nás „známeho tvorcu“.

Jej prínos sa vysoko cení a spoločnosť sa na ňu obracia o radu, aby sa spoločné úsilie o plné uznanie ľudských práv ukázalo byť účinným a plodným. Musíme však priznať, že to tak nebolo vždy. Boli obdobia, keď vývoj smerujúci k uznaniu prirodzených ľudských práv tak občianske, ako aj cirkevné inštitúcie brzdili.“

■ NOVÝ VZŤAH

V dvadsiatom storočí sa postupne formoval nový vzťah Katolíckej cirkvi k pluralitnej demokracii, čo súviselo so vznikom a s vývojom katolíckej sociálnej náuky. Vyvrcholením tohto procesu bol Druhý vatikánsky koncil, ktorý uznal nielen politický a sociálny pluralizmus, ale zdôraznil aj rešpektovanie svetonázorovej a náboženskej rôznorodosti. Iba s odstupom času budeme môcť zhodnotiť, čo tento krok znamenal pre vývoj spoločnosti a čo znamenal konkrétne pre Cirkev.

Aké pole pôsobnosti majú teda kresťanské cirkvi v modernej postindustriálnej spoločnosti, ovládnutej všemocnou reklamou? Majú cirkvi alebo kresťania ako jednotlivci možnosť prezentovať svoje svedectvo viery, zaujímať stanoviská k všetkým spoločenským otázkam? Nemajú. Neplatí to iba pre Slovensko, ale je to všeobecný jav. V krajinách s prísnou odlukou štátu a cirkví, ako sú napríklad USA a Francúzsko, ani nesmú zaujímať také stanoviská. Mimoriadne oslabený je v súčasnosti vplyv Katolíckej cirkvi. Aj keď je pápež všeobecne uznávanou osobnosťou a Katolícka cirkev nie je v konflikte s nijakou katolíckou krajinou, za posledných dvadsať rokov sa jej vplyv na verejný život týchto krajín veľmi zmenšil. Tradičné katolícke krajiny: Španielsko, Taliansko, Portugalsko a mnohé latinskoamerické krajiny zrušili štatút Katolíckej cirkvi ako štátneho náboženstva, aj keď dodnes mnohé protestantské krajiny (Veľká Británia, Švédsko, Dánsko, Nórsko) priznávajú svojim národným cirkvám štatút štátnej cirkvi.

■ VPLYV REKLAMY

Priamy a nepriamy vplyv Cirkvi cez médiá je teda dosť obmedzený. Nepriamy, ale mocný vplyv reklamy na spoločenské komunikačné prostriedky, ktoré závisia od príjmov z týchto zdrojov, plodí veľké ťažkosti v kultúre týchto starých civilizovaných národov. V konkurenčnom boji sú ľudia činní v médiách v pokušení zriecť sa nielen serióznych umeleckých kritérií, ale aj mravných, ba degradovať sa morálne. Celkom bez škrupúľ ignorujú potreby určitých skupín verejnosti, a to nielen nemajetných, starých, ale aj veriacich a cirkví, ktoré sa využívajú iba na určité, vopred zinscenované mediálne kauzy. Takto výrazne klesá stupeň a úroveň morálnej zodpovednosti médií. Médiá a najmä reklama prispievajú k tomu, že určitým skupinám ľudí sa vnucujú urážlivé stereotypy, ktoré ich potom znevýhodňujú.

Druhý vatikánsky koncil vyhlásil: Správne využívanie spoločenských komunikačných prostriedkov predpokladá u všetkých, ktorí ich aktívne využívajú, aby poznali základné mravné hodnoty a boli pripravení riadiť sa podľa nich. Mravný poriadok súvisí totiž s podstatou človeka a ľudstva a je záväzný pre každého, pretože je vpísaný do srdc ľudí. Tento prirodzený zákon obsahuje požiadavky autentickej realizácie ľudskej bytosti. Pre kresťanov má, pravdaže, ešte hlbší rozmer a bohatší význam, pretože prostredníctvom ľudského slobodného rozhodovania im umožňuje odpovedať vo svetle Ježiša Krista na výzvu, ako formovať svoje svedomie trvalým obracaním sa k pravde a dobru.

■ KULTÚRNY PRÍSPEVOK

V zmysle katolíckej sociálnej etiky všetko ľudské konanie sa odráža v kultúre, no medzi kultúrou a ľudským konaním je aj spätná väzba, ktorá má podobu trvalého vzájomného pôsobenia. Človek utvára kultúru svojou tvorivosťou, inteligenciou a poznaním, pritom má vnášať do nej schopnosť sebaovládania, obety a solidarity. To je začiatočný impulz kultúry, ktorý sa deje v srdci človeka. Práve v tejto rovine sa nachádza špecifický a rozhodujúci príspevok Cirkvi ku kultúre.

Je takmer vylúčené, aby cirkvi mohli pôsobiť takýmto spôsobom izolovane iba na jednotlivca, resp. na rodinu. Táto aktivita cirkví sa musí realizovať aj smerom na celé spoločenské skupiny, na celú spoločnosť, na štát, ba na celosvetové spoločenstvo. Samozrejme na to musia mať vytvorené základné predpoklady v podobe vyhovujúceho právneho poriadku. Pre optimálne pôsobenie cirkví v dnešnom svete vyhovuje parlamentná demokracia. Skutočná demokracia je však možná iba v právnom štáte a na základe správneho ponímania ľudskej osoby. Vyžaduje splnenie podmienok nevyhnutných na podporu jednotlivcov výchovnou formáciou v duchu pravých ideálov, na podporu subjektivity spoločnosti utváraním štruktúr zainteresovanosti a spoluzodpovednosti. V týchto aktivitách nachádzajú cirkvi svoje prirodzené uplatnenie. Robia to v potrebnom rozsahu a dostatočne dobre?

■ VPLYV NA MÉDIÁ

Ako vo svojom stanovisku zdôrazňuje Pápežská rada pre spoločenské komunikačné prostriedky, pre Cirkev je dnes nevyhnutnou súčasťou pastoračnej stratégie aktívne pracovať v mediálnej oblasti. Patrí sem nielen práca vo vlastných cirkevných komunikačných prostriedkoch – v cirkevnej tlači, vo vydavateľskej činnosti, v rozhlase, v televízii, vo filme a v audiovizuálnej produkcii, ale tiež a najmä pôsobenie v necirkevných, tzv. svetských médiách. Médiá môžu a musia byť nástrojom slúžiacim stratégii cirkvi pri evanjelizácii a reevanjelizácii súčasného sveta.

Dnes je sklon tvrdiť, že agnosticizmus a skeptický relativizmus predstavujú filozofiu a základný postoj, ktoré zodpovedajú demokratickým formám politiky. A tí, čo sú presvedčení, že poznajú pravdu a na nej zotrvávajú, z demokratického hľadiska nie sú dôveryhodní, lebo neakceptujú, že pravdu určuje väčšina, prípadne, že sa mení podľa politickej situácie. V tejto súvislosti musíme povedať, že v prípade, ak nejestvuje nijaká posledná pravda, ktorá riadi a usmerňuje politické konanie, potom idey a presvedčenia sa dajú ľahko zneužiť na mocenské ciele. Demokracia bez zásad, ako dokazujú dejiny, sa ľahko premení na otvorený alebo skrytý totalitarizmus.

Tento tlak, ktorému sme aj my na Slovensku vystavení, nemá v minulosti obdobu čo do sily a intenzity. V niektorých aspektoch je podobný presadzovaniu grécko-rímskej civilizácie v čase antiky zo Stredomoria do okolitých krajín. Je to globálny tlak, nanútený dosiaľ nevídanými a nepoznanými ambíciami nadnárodného kapitálu. Čo sa týka kvality, znamená zreteľné prevrátenie alebo deformovanie našich tradičných hodnôt, v rámci ktorých cirkvi ako držiteľky a uchovávateľky morálneho hodnotového systému zohrávajú kľúčovú úlohu. Tento tlak sa prejavuje, ako „american way of life, otvorená spoločnosť, ale čoraz častejšie ako postkresťanské občianske náboženstvo“, kde si celkom seriózni vedci ľudskú dôstojnosť zamieňajú s občianskymi cnosťami, kult Boha s úctou k právu, imaginárnej slobode, štátu a jeho symbolom. Netreba, myslím, zdôrazňovať, že posledné aféry v Bielom dome, pričinením médií do najmenších nechutných detailov naservírované celému svetu, zrelativizovali kresťanskú morálku do takej miery, že následky v tejto chvíli nevieme ani odhadnúť.

■ PRAVDA KRESŤANOV

Cirkev nemôže zatvárať oči pred touto skutočnosťou, ale ani pred nebezpečenstvom fanatizmu alebo fundamentalizmu tých, čo sa v mene údajne vedeckej a náboženskej ideológie cítia oprávnení druhým ľuďom nanútiť svoju predstavu o pravde a dobre. Kresťanská pravda k takým nepatrí. Kresťanská viera, keďže nie je ideológiou, sa neusiluje vtesnať pestrú spoločensko-politickú skutočnosť do ustrnutej schémy a uznáva, že ľudský život sa v dejinách realizuje v rôznych, a nie vždy bezchybných podmienkach. Preto rešpektovanie slobody patrí k metóde Cirkvi, ktorá neprestajne prízvukuje transcendentálnu dôstojnosť ľudskej osoby.

Lenže ani v krajinách s demokratickými formami vlády sa tieto

Slávnostné zhromaždenie kardinálov pred náhrobkom sv. Petra.

práva vždy plne nerešpektujú. Nemyslíme iba na škandál potratu, ale aj na rôzne krízy demokratických systémov, ktoré, ako sa zdá, strácajú niekedy schopnosť rozhodovať v záujme spoločného dobra. Požiadavky zo strany spoločnosti sa neposudzujú podľa kritérií spravodlivosti a morálky, ale skôr podľa volebnej alebo finančnej sily skupín, ktoré ich podporujú. Takéto úchylky od zásad politickej morálky plodia časom nedôveru a ľahostajnosť, a tým pokles politickej zainteresovanosti a spoločenského ducha v obyvateľstve, ktoré sa cíti poškodené a oklamané. Z toho vyplýva narastajúca nemohúcnosť zaradiť čiastočné záujmy do celkového pojatia spoločenského dobra.

■ DVOJAKÝ TLAK

Človek žije v rozmanitých medziľudských vzťahoch a v nich sa formuje subjektivita spoločnosti. Jednotlivec dnes stojí pod tlakom z dvoch strán. Z jednej strany je to štát a z druhej strany trh. Zavše sa zdá, že človek existuje iba ako výrobca a spotrebiteľ tovarov alebo ako objekt štátnej správy. Zabúda sa, že spolužitie ľudí nie je zamerané ani na trh, ani na štát, pretože ľudské spolužitie má samo osebe jedinečnú hodnotu, ktorej má slúžiť trh aj štát. Človek je predovšetkým bytosť, ktorá hľadá pravdu, usiluje sa ju žiť a hlbšie chápať vo vytrvalom dialógu, ktorý obsahuje skúsenosť minulých a perspektívu budúcich generácií.

■ BOŽÍ PORIADOK

Na tomto mieste sa treba zastaviť aj pri úlohe štátu. Subsidiárny štát je relatívne široké spoločenstvo, ktorého cieľom je zabezpečiť rozvoj blahobytu a kultúry jednotlivcov cez právny poriadok. Cieľom štátu je spoločné dobro celej spoločnosti. Štát sa nemôže stotožňovať s nijakou vládnucou skupinou ani s nijakou politickou stranou. Cirkvi a náboženské spoločnosti sa však tiež nesmú dať zmanipulovať na nijaké stranícko-politické ciele, sú však kedykoľvek oprávnené prezentovať svoje stanoviská k etickým a sociálnym otázkam. Katolícka cirkev v zmysle svojho učiteľského úradu zaväzuje ohlasovateľov Božieho slova aby učili veriacich nielen o dôstojnosti a slobode ľudskej osobnosti, o jednote, stálosti a úlohách rodiny, ale aj o povinnostiach jednotlivca v spoločnosti, ba dokonca aj o usporiadaní svetských vecí podľa Božieho poriadku (CIC, 768).

Boží poriadok je morálny hodnotový systém, založený na kresťanskej morálke. To neznamená, že sa duchovní zmenia na sudcov konania celej spoločnosti. Ich prínos spočíva v komplexnom a adresnom vstupe do konkrétnych spoločenských záležitostí, kde okrem hodnotenia situácie a definovania východísk predkladajú aj možné riešenia, primerané ich postaveniu a vážnosti na obecnej, mestskej a regionálnej úrovni.

Z toho vyplýva, že cirkvi pri zachovaní svojej autonómie nesmú hocikedy, hocijakým spôsobom zasahovať do záležitostí štátu. Štát však musí mať na zreteli, že cirkvi majú mimoriadnu úlohu pri formovaní morálneho hodnotového systému spoločnosti, že popri svojich náboženských aktivitách sú činné aj v kultúre, vo výchove, v zdravotníctve a v charite, ale musia mať svoj priestor aj v médiách. Na Slovensku sa tradične od cirkví očakáva aj dôležitá úloha pri podpore a formovaní národného povedomia a vlastenectva, čím berú na seba dôležitú úlohu v živote krajiny.

Všetky komunikačné prostriedky sa dajú využiť na dobro, ale aj zneužiť na zlo. Musíme si uvedomiť, že práca v médiách si vyžaduje kus odvahy, profesionality a pokory pred Bohom. Druhý vatikánsky koncil v dekréte Inter mirifica konštatuje: „Je predovšetkým úlohou laikov preniknúť tieto prostriedky humánnym a kresťanským duchom, aby plne zodpovedali veľkým očakávaniam ľudstva, ako aj plánom Božím.“ No dočítame sa tam aj toto: „Nech teda arcipastieri plnia svoje povinnosti na tomto poli bez otáľania, lebo to úzko súvisí s ich poslaním.“

Archeologický klenot z Mlynských dielov v chotári Čiernych Kľačian

Zázračná pamäť pamätihodností

Miroslav PIUS – Foto: Emil SEMANCO

Milujem veci okolo seba, pretože majú pamäť. Je to historická pamäť. Čím je človek starší, tým viac z neho ubúda a jeho telesná schránka je krehkejšia. Ale veci, ktoré vytvorili jeho ruky, srdce, rozum a duša, sa správajú celkom opačne: čím sú staršie, tým sú užitočnejšie a potrebnejšie a tým viac sa ich pamäť prehlbuje. Ich historická pamäť, ktorá je skrytá hlboko v nich samých.

Zatiaľ čo človek je vášnivo zahľadený do budúcnosti, veci žijú v minulosti. Veci odpočívajú v zemi a pokorne znovu čakajú na ruky človeka, aby ich vyniesli na svetlo božie. Veci, teda ich pamäť, vedia, že musia vyrozprávať svoj príbeh, ktorý je nerozlučne spojený s príbehom človeka, s jeho dejinami.

V roku 1974 našli školáci z Čiernych Kľačian neďaleko od Zlatých Moraviec, asi päťsto metrov od obce v chotári Mlynské diely, blízko od miesta, kde pretekajú potoky Bočovka a Širočina, v čerstvo vykopanej ryhe pre vodovodné potrubie ľudskú lebku a kosti. V hĺbke asi päťdesiat až sedemdesiat centimetrov odkryli ďalšie časti kostry. Pri nich našli úlomky zo slonovinovej pyxidy. Po odbornej rekonštrukcii mala pyxida výšku 8,5 centimetra a dodnes patrí medzi najcennejšie klenoty dávnej minulosti Slovenska. Je uložená na Bratislavskom hrade.

●●●

Pyxidy ako úžitkovo-umelecké artefakty boli na konci antiky a začiatkom stredoveku mimoriadne obľúbené predmety. Väčšinou boli zhotovované zo slonoviny, ktorá sa v tom čase dovážala z Indie alebo z Afriky. Cisári

a vysokí štátni úradníci pri nástupe do svojich funkcií si nechávali zhotovovať takéto pyxidy, ktoré im slúžili ako šperkovnice, ako schránky pre vzácne klenoty. Okrem tohto profánneho využitia slúžili ako schránky pre kadidlá. S nástupom kresťanstva do nich ukladali sväté relikvie alebo ostatky svätých. V kresťanských kostoloch bola pyxida obyčajne umiestnená nad oltárom.

Aká je vlastne čiernokľačianska pyxida? Do jej slonovinového plášťa neznámy umelec vyryl dve ženské postavy v adoračnom geste, starého a mladého pastiera, pričom ten mladý držal v ruke torzo nejakého predmetu, pravdepodobne pastiersku palicu. Celú scénu doplňuje oráč so záprahom dvoch volov a oddychujúce ovce. Niet pochýb o tom, práve výjav s oráčom nám odkryje tajomstvo celého výjavu na slonovinovom reliéfe. S veľkou pravdepodobnosťou ide o výtvarné spracovanie známej povesti o založení Ríma, tak ako ho poznáme z antickej legendy o Romulovi a Removi. Jedna zo ženských postáv pravdepodobne predstavuje statoitalskú bohyňu Ceres – bohyňu obilia, úrody, orby a zeme. Druhá ženská postava sa nám na pyxide zachovala iba v torze. Pravú ruku drží v adoračnom geste, a preto jej identifikácia je veľmi ťažká. Mohla by to byť aj bohyňa Vesta, bohyňa domáceho krbu a ochrankyňa Ríma. Z povesti vieme, že matka Romula a Rema bola Rea Silvia, ktorá bola najvyššou kňažkou v chráme bohyne Vesty. Strom len skromne načrtnutý nad záprahom môže byť posvätný dub alebo figovník.

Pyxida z Čiernych Kľačian je aj atribútom súsošia vierozvestcov od Ľ. Cvengrošovej v Devíne.

Vznik pyxidy môžeme datovať do prvej polovice 4. storočia n. l. a môžeme hypoteticky predpokladať, že tento zvláštny a veľmi významný artefakt vznikol v Ríme alebo v jeho blízkom okolí, aj keď svojou umeleckou technikou a spôsobom spracovania reprezentuje začiatky byzantského umenia. A jej tvorca. Neznámy rytec do slonoviny, ktorý, bohužiaľ, ostane pre nás navždy zabudnutý, orientálec alebo Byzantínec, ktorý žil a tvoril v Ríme. Ako, kedy a prečo sa táto pozoruhodná antická pyxida ocitla na Slovensku? Kto ju ako posledný držal vo svojich rukách? A aké osudy ju sprevádzali po ceste z Ríma alebo z Konštantínopola až na Požitavie? Umelecké dielo jedinečnej historickej hodnoty, ktoré pravdepodobne vzniklo pri príležitosti založenia „Nového Ríma“ – Konštantínopola, bolo pred prenesením na Slovensko uložené v Konštantínopole alebo v Ríme. A môžeme hypoteticky tvrdiť, že tento výskyt jedinečnej neskoroantickej pyxidy na Slovensku v nitrianskej oblasti súvisí s kontaktmi Byzantskej ríše s naším územím vo veľkomoravskom období. Pre nás všetkých Slovákov, pre naše vlastné dejiny je bytostne dôležitý rok 863, keď múdry Rastislav vyslal svoje posolstvo k cisárovi Michalovi III.: „Zaradoval sa cisár a velebil Boha aj so svojimi radcami i poslal ho aj s mnohými DARMI...“ (Žitie Konstantina, XIV.) Alebo: „... tu hľa máš DARY, pojmi brata svojho, opáta Metoda a choď...“ (Žitie Metodija, V.) Alebo je tu ešte aj druhá možnosť, keď bol moravský biskup pozvaný na návštevu do Konštantínopola v roku 881 cisárom Basileom I.: „... obľúbil si ho a veľmi ho OBDAROVAL i vyprevadil...“ (Život Metoda, XIII, str. 80)

Ale..., prečo sa potom pyxida nenašla v Nitre, ale neďaleko Zlatých Moraviec? Žiaľ, odpoveď na túto otázku nepoznáme a obávam sa, že ju už ani poznať nebudeme. Takže všetky odpovede na túto úplne logickú otázku sú a budú len hypotetické. Najpravdepodobnejší je predpoklad, že pyxidu z Nitry tajne odniesli v období pohnutých udalostí, niekedy v rozmedzí rokov 885 – 887, keď po Metodovej smrti, zákaze slovanskej liturgie, prenasledovaní a väznení jej kňazov došlo k vyhnaniu asi dvesto žiakov svätých solúnskych bratov a kňazov staroslovanského obradu. Možno neodišli úplne všetci, niektorí sa azda skrývali mimo Nitry, a práve jeden z týchto vyhnancov mohol mať pri sebe túto posvätnú a posvätenú vzácnosť.

A historicko-geografické súvislosti? Sotva možno považovať za vec náhody, že práve v Zlatých Moravciach (alebo v ich blízkosti) sa našiel aj prekrásny veľkomoravský zlatý pektorálny krížik. Niektorí slovenskí lingvisti sa domnievajú, že geografický názov „Marahava“ vo Fuldských análoch (r. 901) a názov „Morowe“ v Zoborskej listine (rok 1113) sú totožné a že ide o Zlaté Moravce. A niektorí historici idú ešte ďalej a tvrdia, že práve tu v okolí Zlatých Moraviec mohlo byť dočasné Metodovo sídlo. A nie je vôbec vecou náhody, že práve pri tomto meste sa nachádza jeden z najstarších kresťanských kostolov na Slovensku v Kostoľanoch pod Tríbečom, takisto Čierny hrad, drevená, neskôr murovaná kaplnka vojvodu Gejzu v Kňaziciach, staré hradisko vo Vrábľoch a hradisko v Nevidzanoch.

Potulky po nám málo známom a exotickom Macedónsku III.

Staroslávny Ochrid – perla Balkánu

Martin JARINKOVIČ – Foto: autor

Staroslávny Ochrid, stredoveké centrum slovanskej vzdelanosti, kultúry a duchovnosti. Pôsobisko sv. Klimenta a sv. Nauma, žiakov sv. Cyrila a Metoda, ktorí sa po vyhnaní z Veľkej Moravy usadili práve v tomto meste, aby ho pozdvihli na úroveň jedného z najvýznamnejších slovanských kultúrnych stredísk svojej doby. V ich časoch tu už bola univerzita. Neskôr v meste sídlilo arcibiskupstvo a v časoch cára Samuila sa stal Ochrid hlavným mestom Bulharskej ríše.

Pevnosť cára Samuila sa nad mestom vypína dodnes. Pre nesmierny kultúrny význam a množstvo chrámov a kláštorov zvyknú Ochrid označovať za „balkánsky Jeruzalem“ a pre krásu Ochridského jazera za perlu Balkánu. Symbióza kultúrneho významu a prírodných krás z Ochridu a Ochridského jazera robí najvýznamnejšiu turistickú destináciu v Macedónsku.

■ SPLNENÝ SEN

Ísť do Macedónska a nenavštíviť Ochrid by bol neodpustiteľný hriech. Priznám sa, že o ceste do Ochridu som sníval od školských liet, keď sme sa na literatúre či dejepise učili o misii solúnskych bratov a o ich nasledovníkoch, ktorí sa usadili v Ochride. Do pamäti sa mi vryl obrázok siluety stredovekého kláštora nad tyrkysovými vodami Ochridského jazera.

Mesto Ochrid má vyše štyridsaťdvatisíc obyvateľov. Od Skopje je vzdialené stosedemdesiatosem kilometrov na juhozápad. Najlepšie je zvoliť cestu autobusom, ktorá vás vyjde na päťsto denárov (asi 8,5 eura) v jednom smere. V Ochride ste do štyroch hodín. Stanica v Ochride pôsobí typicky balkánsky. Nikde nijaká tabuľa, nápis či náznak akejkoľvek informácie, ktorá by vám

Centrum ríše Bulharov bolo kedysi pri jazere Ochrid.

pomohla sa zorientovať. Len veľké asfaltové plató s niekoľkými očíslovanými nástupišťami, so staničnou búdkou s jednou priehradkou na zakúpenie lístkov a staničný bufet. V tejto situácii som sa ani nepokúšal riešiť nič iné, než objednať si taxík. Odviezol som sa k pevnosti cára Samuila, miestnymi nenazývanú ináč než Kale. Taxík nebol drahý, platil som stopäťdesiat denárov (2,5 eura). A potom už len pešo do kopca.

■ PERLY Z PLAŠICE

Cestou prechádzam popri antickom amfiteátri, potom Plaoštniku – archeologickej lokalite, okrem iného aj so základmi Chrámu sv. Pantelejmona, ktorý vybudoval a v ktorom pôsobil sv. Kliment Ochridský. Na týchto základoch v roku 2002 vybudovali repliku pôvodného chrámu pod názvom Chrám sv. Pantelejmona a Klimenta Ochridského. V blízkych stánkoch so suvenírmi som nakúpil nejaké drobnosti. Najznámejším ochridským suvenírom sú tzv. ochridské perly. Pozor však, v stánkoch kúpite len ich napodobeniny. Tie pravé vyrábajú v Ochride len dve rodiny – Tanevských a Filevovcov. Podľa rozhovoru s Mihajlom Filevom, ktorý uverejnila chorvátska Slobodná Dalmacija, táto tradícia sa datuje od roku 1924, keď ruský emigrant od Bajkalu oboznámil predkov oboch rodín s tajomstvom výroby umelých perál, aké sa vyrábajú pri Bajkale už sedemsto rokov. Podstatnou surovinou na ich výrobu sú šupiny z ochridskej rybky „plašice“, z ktorých sa špecifickým postupom vyrába emulzia dodávajúca perlám nezvyčajný jas. Všetko ostatné je zahalené rúškom tajomstva. Najlacnejšie náhrdelníky z ochridských perál stoja stodvadsať eur.

■ AZÚROVÉ JAZERO

Po úzkej cestičke, lemovanej stánkami, som nakoniec došiel k pevnosti. Vstupné je len tridsať denárov. Z pevnosti je nádherný výhľad na všetky svetové strany. Môžete tak vidieť azúrové vody Ochridského jazera, staré mesto na návrší aj s prístavným mólom, ako aj novú časť mesta. Z pevnosti som chodníčkom cez lesík obišiel polostrovček smerom k Chrámu sv. Jovana Kaneo z 13. storočia. Počas cesty borovicovým lesom sa postupne odkrýva scenéria jazera. Jeho rozloha je 358,2 štvorcového kilometra a dosahuje hĺbku bezmála tristo metrov, pričom voda je taká priezračná, že možno vidieť niekoľko metrov pod hladinu. Neodolal som a v miestach, kde sa breh zvažuje, som zliezol pár metrov po skale k vode. Bola to taká maličká, niekoľkometrová zátoka ohraničená skalným brehom. Vzhľadom na to, že bol len koniec mája, voda ešte nebola na kúpanie, ale aj tak som nemohol odísť z Ochridu bez toho, aby som ju neskúsil. Bola naozaj studená, nedalo sa pomýšľať na dlhé plávanie, ale na osvieženie v nastupujúcej páľave bola výborná. Po osvežení som pokračoval v pešej túre až k Chrámu sv. Jovana Kaneo. Jeho silueta, v pozadí s krásnou vodnou hladinou, je zrejme najznámejším ochridským výjavom.

■ VYHLIADKOVÁ PLAVBA

Pred chrámom v tieni figovníka posedával postarší muž s námorníckou čiapkou. Ponúkal vyhliadkovú plavbu po jazere na svojej motorovej loďke za dvesto denárov. Dlho som neváhal, veď za tri eurá vám v Prahe na Vltave nepožičajú ani šliapadlo. Plavba bola úchvatná. Nakoniec som sa nechal odviezť k prístavnému mólu. Človek tu má pocit ako v prímorskom letovisku na Jadrane. V tejto časti sú pekné reštaurácie, kde si môžete dopriať napríklad miestnu špecialitu – ochridského pstruha na grile. Zaujímavé sú potulky uličkami starého mesta, počas ktorých môžete vidieť ďalšie staré sakrálne stavby, ako povedzme Chrám sv. Sofie. Poctivý turista by si určite nemal nechať ujsť návštevu Múzea ikon v Chráme sv. Bohorodičky Privlepty či Národné múzeum v Ochride, nachádzajúce sa v spoločnej budove s Pamiatkovým úradom. Budova, v ktorej sú tieto dve inštitúcie, patrí k najznámejším v meste. Je to dom známej ochridskej rodiny Robevcov z roku 1825. Ak máte v Ochride viac času, určite sa treba odviezť ku kláštoru sv. Nauma, ktorý je vzdialený okolo tridsať kilometrov.

Rozprávaním o Ochride sa naše potulky končia. Macedónsko je krajina so značným turistickým potenciálom, ktorý však treba objavovať. Možno bol tento seriál inšpiratívny aj pre vás, našich čitateľov. Do videnia na budúce leto s ďalšími zaujímavými inšpiráciami z Balkánu.

Literárne súťaže na Slovensku majú dlhoročnú tradíciu

Jeseň v znamení básnikov a prozaikov

Alexander GOCZ – Foto: autor

Všeobecne jeseň vnímame ako čas zberu úrody. Prenesene sa jeseň často viaže aj s vyhlasovaním výsledkov celoslovenských literárnych súťaží, takže ide o zber plodov tvorivosti poväčšine mladých autorov. Literárne súťaže, najmä tie už tradičné a celoslovenské, sú neoddeliteľnou súčasťou nášho literárneho života. Dá sa povedať, že Slovensko je v európskom kontexte, čo sa prezentácie mladých literátov týka, kladnou výnimkou. Lenže nesmieme podľahnúť prílišnému optimizmu.

Mladí autori na Slovensku majú dosť priestoru na predstavenie a prezentáciu tvorby.

Každý, kto sa na Slovensku venuje či venoval literatúre, pozná aspoň dve literárne súťaže. Wolkrovu Polianku pre básnikov a Jašíkove Kysuce pre prozaikov. V podstate väčšina autorov strednej a staršej strednej generácie spisovateľov sa na nich zúčastnila. Z tohto hľadiska sa dá hovoriť o neoddiskutovateľnom kladnom vplyve podobných podujatí. Aká je však situácia dnes?

■ DLHOROČNÁ TRADÍCIA

Pred rokom 1989 boli literárne súťaže pre mladých autorov pod ideologickým drobnohľadom vtedajších straníckych a mládežníckych špičiek. Je preto len logické, že na najväčších súťažiach organizátori vypísali aj „povinnú ideologickú tému" v snahe budovať takzvaný socialistický realizmus v umení. Samotné vyhodnotenie súťaží bolo na dnešné pomery vždy veľkolepé. Desiatky mladých autorov a hostia z radov známych spisovateľov boli podobne ako záverečný banket či prijatia u primátorov bežné.

Tak sa profilovala vyše polstoročná Wolkrova Polianka, a nebolo to inak ani na Jašíkových Kysuciach, ktoré so svojou polstoročnicou takisto patria medzi európske unikáty. Po roku 1989 padli ideologické mantinely a s literárnymi súťažami sa roztrhlo vrece. Tie klasické už spomínané na chvíľu zažili odliv prihlásených autorov, no rýchlo to dobehli a v polovici deväťdesiatych rokov zažívali svoje hviezdne časy. Na prelome tisícročia však nastal zlom a mnohé nové súťaže jednoducho zanikli, iné išli viac menej dostratena.

■ MATICA TIEŽ V HRE

Nezanedbateľnú úlohu v literárnom živote, konkrétne v oblasti mladej literatúry, hrala a hrá aj Matica slovenská. Najviditeľnejšou platformou je literárna príloha Slovenských národných novín Orol tatranský, no dôležité sú aj súťažné aktivity na tomto poli. Literárna súťaž Jozefa Braneckého, organizovaná MO MS v Trenčíne, Cena Slovenského učeného tovarišstva, spoluorganizovaná MO MS v Trnave, či tohtoročná súťaž Matičná esej 2015 pri príležitosti dvojstého výročia narodenia Ľudovíta Štúra a Roku Ľudovíta Štúra sú toho dôkazom, a mohli by sme menovať aj ďalšie podujatia. Osobitne však stojí za zmienku najstarší literárny festival na Slovensku Slovesná jar, ktorý vstupuje do päťdesiatky ročníkov. Dôležitý je najmä preto, že k literatúre sa stavia komplexne. Okrem súťaže pre mladých autorov O cenu Jána Červeňa ponúka milovníkom literatúry aj mnohé sprievodné podujatia. Od prezentácie nových kníh, cez autorské čítania a besedy až po literárne semináre. A práve rozborové a tvorivé čítania sú podľa mňa jedným z najdôležitejších súčastí vyhlasovania výsledkov a následného stretnutia laureátov, keďže motivácie na účasť v súťažiach sú v podstate rovnaké už desiatky rokov. V prvom rade je to úsilie prezentovať svoju tvorbu a konfrontovať sa s generačne blízkymi autormi. Nasleduje snaha o zviditeľnenie a nadviazanie kontaktu s potenciálnymi vydavateľmi, a samozrejme možnosť vylepšiť si svoje autorské zručnosti. A tu je práve úloha seminárov nenahraditeľná.

Jednou zo známych matičných literárnych súťaží je aj Štúrovo pero vo Zvolene.

■ PROGNÓZY A PROBLÉMY

Podľa reprezentatívneho zborníka celoslovenských a regionálnych literárnych súťaží Chtiví svetla, ktorý vydáva Národné osvetové centrum už osem rokov, je v súčasnosti na Slovensku dvadsaťsedem relevantných literárno-súťažných podujatí. Niektoré majú občas pauzu, raz za čas sa objaví nová súťaž, ale tých dvadsaťsedem už možno považovať za konštantné. Samozrejme, nejde len o mladých autorov. Vekový limit má zo desať podujatí a niektoré sú špecializované na konkrétny žáner, či už je to literatúra pre deti, vedecko-fantastická literatúra alebo dramatická spisba. Takmer pri všetkých súťažiach však platí úzus, že zúčastnený autor nemá samostatne vydanú knihu. Z novších súťaží si zaslúži zmienku Cena Ruda Fabryho Budmerice, ktorá po piatich ročníkoch ukázala svoju životaschopnosť najmä zásluhou úsilia Spolku slovenských spisovateľov, Národného osvetového centra a obce Budmerice. To je po takzvanej finančnej decentralizácii jeden z najosvedčenejších organizačných modelov. Pri väčších mestách hrajú dôležitú úlohu aj krajské a okresné knižnice tiež v spolupráci so samosprávou. Dôkazom toho sú zavedené a solídne obsadzované súťaže Literárna Senica Laca Novomeského či Literárny Zvolen. Budúcnosť literárnych súťaží teda vyznieva vcelku optimisticky. Ak sa však nepodarí zaktivizovať napríklad verejnoprávne médiá, aby dali mladým autorom zodpovedajúci priestor, nemusí to tak o pár rokov byť.

O renesancii s vtipom a so šarmom

Remi Kloos: Pericoloso Sporghersi, Miloš Prekop – AND, 2014

KNIHA TÝŽDŇA

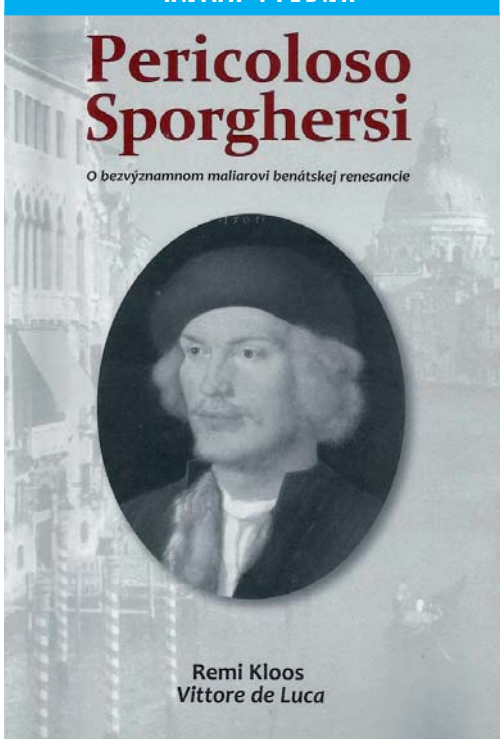

Okolo autora s pseudonymom Remi Kloos vznikla doslova literárna legenda. Aj v tejto knihe je ako spoluautor uvádzaný Vittore de Luca (ďalšia identita autora), a aby toho nebolo málo, na knižnom trhu sa objavujú knihy od chorvátskeho autora Sinišu Novaca, ktorý má s už menovanými zrejme spoločný občiansky preukaz.

Remi Kloos má dve životné lásky, ktoré pretavuje do svojich kníh. Sú to Chorvátsko a Benátky. Práve druhé menované sú prostredím, kde sa odohráva dej knihy Pericoloso Sporghersi s podtitulom O bezvýznamnom maliarovi benátskej renesancie. Vnímavejší čitateľ, ktorý navyše občas cestuje vlakom, si hneď spomenie na nápis zakazujúci vykláňať sa z okna, chronicky známy so slovenských železníc. Áno, je to „e pericoloso sporghersi..." To hneď evokuje, že kniha je uletenou mystifikáciou... a je to aj pravda. Čitateľ sa vezie v bláznivom kolotoči autorových výmyslov a o zábavu má postarané. Bolo by však chybou považovať knihu len za literárny žart. Remi Kloos ukazuje v texte, že o talianskej renesancii a historických Benátkach má mimoriadne slušné umenovedné znalosti. Tizian, Botticelli, nesmrteľný Leonardo Da Vinci a ďalšie osobnosti výtvarných dejín sa prepletajú dejom, v ktorom nie je núdza o bláznivé situácie šikovne akcentované historickými faktmi. Jazyk knihy je hutný a čitateľ si môže vychutnať rôzne prozaické schválnosti a žartíky. Keby sme chceli túto prózu trochu akademicky charakterizovať, dalo by sa povedať, že ide o životopisný fantazijný román s prvkami cestovateľského bedekra. Keď sa obmedzíme na ľudovú čitateľskú charakteristiku, ide o vtipné čítanie, ktoré vás navyše aj poučí a dejinách benátskej renesancie, zvlášť o jej výtvarnej zložke.

(mab)

MEDAILÓN

Nie je práve bežným zjavom, že v jednej rodine sa vyskytnú hneď traja spisovatelia. Pre rodinu Milčákovcov však platí výnimka. Otec Ján Milčák je erudovaný prozaik a dramatik a obaja bratia Peter a Marián sú takisto literárne činní. Marián Milčák napokon spojil s literatúrou aj svoj profesijný život vysokoškolského pedagóga.

Život v znamení literatúry

Marián Milčák sa narodil 4. septembra 1960 v rodine už spomínaného lekára a spisovateľa Jána Milčáka. V rokoch 1979 až 1984 študoval na Filozofickej fakulte Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Prešove a po jej absolvovaní učil na Strednej poľnohospodárskej škole v Spišskej Novej Vsi a na Strednej zdravotníckej škole v Levoči. Koncom osemdesiatych rokov debutoval básnickou zbierkou Priestupný rok a odišiel pracovať ako odborný asistent na svoju alma mater UPJŠ v Prešove. Láska k literatúre a slovenčine ho v rokoch 1999 až 2003 zaviala na Varšavskú univerzitu, kde pracoval ako lektor slovenského jazyka, a po návrate pôsobil ako vysokoškolský pedagóg v Ružomberku a v Levoči. V súčasnosti prednáša dejiny a teóriu slovenskej a svetovej literatúry na Filozofickej fakulte Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach.

Tento básnik má na svojom konte deväť básnických zbierok a niekoľko literárnovedných publikácií. Marián Milčák patrí medzi výrazné básnické osobnosti strednej generácie našich poetov a ako píše kritička Gabriela Rakúsová: „Milčákove verše nie sú iba záznamom chvíle, impresiou či expresiou, je v nich vyjadrené presvedčenie, viera v to, čo dejiny (staré i nové zákony) ukázali a dokázali – subjekt básne má porozumenie aj s inými názormi, len by mali smerovať k dobru!"

V týchto dňoch oslávil Marián Milčák svoje päťdesiate piate narodeniny a my mu v mene redakcie aj milovníkov poézie prajeme ešte veľa dobrých básní.

(mab)

HUMORESKA

Hurá na huby, ale potom opatrne brať do huby...

Jedno z modernejších slovenských prísloví hovorí: Hríby a huby len opatrne brať do huby. Moja nebohá babka z húb uznávala dubáky, kozáky, kuriatka a pečiarky. Ostatné hríby jej boli ukradnuté. Iste nielen preto sa dožila požehnaných deväťdesiatich ôsmich rokov. Ja ako príležitostný hubár len konštatujem, že hubárčenie je slovenským národným športom. Ukážte mi Slováka, ktorý v živote nebol na hubách! Veď koľko známych ľudí sa liepalo a liepa po horách a hľadá tie potvorské čudá na jednej nožičke. O Hviezdoslavovi sa nevie, či sa cestou za hájnikovou ženou zohol po dáky dubák, ale slávny maliar Martin Benka na hríby dokázateľne chodil. Zlé jazyky tvrdia, že šetrný majster robil tak preto, že boli v lese zadarmo.

Zo žijúcich umelcov musím spomenúť básnika Janka Majerníka. Ten o hubách dokonca píše básne a vyzná sa v nich ako zaslúžilý mykológ zo Slovenskej akadémie vied. Raz sme boli v polovici októbra v Tatrách na jednom literárnom podujatí. Už jemne nasnežilo a ja som s prekvapením zistil, že Jano sa ešte pred raňajkami vybral do neďalekého lesa. Za oknami sa belel sneh a náš básnik sa vrátil... s hubami. Dodnes som nepochopil, ako ich pod snehom objavil.

Alebo nedávno. Pozeral som na nemenovanom populárno-vedeckom kanáli dokument o amerických hľadačoch húb. Najprv ma zarazilo, čo všetko hádzali do košíka. Ja by som sa niektorých ich nálezov nedotkol ani palicou. Potom ma šokovalo, koľké peniaze im vo fajnových reštauráciách za huby zaplatili. To naši opálení spoluobčania predávajúci popri tatranských cestách suchohríby a dubáky by zozeleneli závisťou. Od priateľov pobývajúcich v škandinávskych krajinách som sa pre zmenu dozvedel, že tam na huby takmer nikto nechodí. Keď sa našinec vyberie do lesa, tak má niekedy pocit hubárskej halucinácie, koľko hríbov len tak spakruky nazbiera. Ale najzaujímavejšiu správu som si prečítal nedávno. Americkí vedci našli v tropickom pralese „hubu priateľstva". Domorodci ju nazvali tak preto, že po jej konzumácii sa zvýši vylučovanie takzvaných hormónov šťastia a človek je náhle spokojný, ústretový, milý k ľuďom okolo, skrátka môžete si ho na chlieb natrieť.

Globálne otepľovanie je potvorský fenomén. Keď už entomológovia objavili na Slovensku teplomilných škorpiónov a inú háveď, nie je nemožné, že po pár rokoch u nás začne rásť aj huba priateľstva. Čo zdatnejší hubári po nej iste skočia. Doma usmažia praženicu a naservírujú ju celej rodine, vrátane svokry. Hneď bude pokoj v celej domácnosti. A ešte o jednom mieste, kde by túto pochúťku mohli servírovať, viem. Je v Bratislave neďaleko Bratislavského hradu a zvykne sa označovať ako parlamentný bufet.

Marek DANKO

Po stopách Jurkovičových cintorínov v prihraničných poľských Karpatoch

Skvelý básnik dreva i kameňa

Marián ŠIMKULIČ – Foto: autor

„Pred takmer polstoročím na jednej z prvých túr v Karpatoch naďabili sme neskoro v noci a počas strašnej búrky na vojnový cintorín. Museli sme sa tam schovať pred nečasom, a keď sme sa ráno zobudili, zistili sme, že sa nachádzame medzi hrobmi. Položili sme si otázku, odkiaľ sa vzali hroby, keďže sa nachádzame v lese? To bol impulz, ktorý ma priviedol k tomu, že som sa začal zaoberať históriou prvej svetovej vojny.“ Tieto úvahy poľského beskydského turistického sprievodcu Romana Frodymu spustili záujem, ktorý medzičasom pretavil do viacerých kníh, natočených filmov, turistických sprievodcov po stopách cintorínov z prvej svetovej vojny či osobnej účasti pri ich rekonštrukcii.

Uprostred umelcov, pôsobiacich počas prvej svetovej vojny v Oddelení pre stavbu vojenských cintorínov pri veliteľstve v Krakove (1916C 1918), najväčšiu popularitu i uznanie získal slovenský architekt Dušan Jurkovič. Umelecký vedúci I. obvodu v Žmigrodze naprojektoval tridsaťjeden cintorínov v regióne a drevenú kaplnku v cintoríne č. 123 Pustki v Lužnej v IV. obvode. Motto na jednom z cintorínov – Za života pohádaní, smrťou zmierení spolu tu zložili kosti – vyjadrovalo v histórii bezprecedentné pochovávanie všetkých mŕtvych – vojakov a dôstojníkov rakúsko-uhorskej, nemeckej i cárskej ruskej armády. V histórii sa takýto prístup už nikdy nezopakoval. V priebehu niekoľkých rokov vyrástlo v Haliči vyše štyristo cintorínov, mapujúcich miesta krvavých bojov prvej svetovej vojny. Jurkovičove cintoríny patria medzi najkrajšie vojnové cintoríny v Západnej Haliči, ktoré prihliadali na rôznorodosť architektonických foriem, cit pre detail pri práci s drevom, kameňom a kovom i umiestnenie cintorínov do Nízkych Beskýd. Jeho Rotunda bola dokonca projektovaná a realizovaná na štíte hôr tak, aby z nej bolo možné zrakom obsiahnuť cintoríny v okolitých dolinách.

Najkrajším vojnovým cintorínom D. Jurkoviča v Haliči je Rotunda.

■ UNIKÁTNE STAVBY

„Dušan Jurkovič je umelec najvyššej triedy, ktorého kolegovia nazývali básnikom dreva. Podobne ušľachtilo však využíval aj kameň,“ uviedol turistický sprievodca Dušan Frodyma a pokračoval: „Do svojho denníka si Jurkovič napísal: ‚V čase, keď moji viedenskí kolegovia sa inšpirovali hlbokými myšlienkami pretavenými do projektov, ja som staval cintoríny tak, že už po niekoľkých dňoch výstavby vyzerali, akoby ich na týchto miestach stavala ruka Pána.‘ A keď sa delilo územie, kto a kde bude pracovať, dal som si prideliť prihraničné Karpaty. Jurkovič budoval svoje cintoríny na vrcholoch hôr, na hrebeňoch, tam, kde sa odohrávali najväčšie bitky prvej svetovej vojny v rokoch 1914 a 1915. Jeho cintoríny sú vlastne pamätníkmi týchto udalostí.“

Hlavným materiálom Dušana Jurkoviča bolo drevo – nádejal sa, že cintoríny umiestnené na exponovaných úbočiach budú počas ďalších rokov v ľudskej starostlivosti. Nemohol predvídať rozpad rakúsko-uhorskej monarchie, neskôr vypuknutie druhej svetovej vojny a napokon neslávnej akcie Visla, následkom ktorej zostali mnohé cintoríny jedinými stopami ľudskej existencie v horských dolinách. To všetko sa podpísalo pod ich úpadok. Aj keď niekdajší I. obvod má v súčasnosti najväčší počet zrekonštruovaných cintorínov. Vyberme sa na najkrajšie z nich.

■ DREVENÁ KRÁSA

Pri ceste medzi Nižným a Vyšným Regetowom míňame študentský tábor a traverzujúc ukrajujeme prvé metre prevýšenia. Po nich nás čaká karpatská bučina a na vrchole hory sa ocitáme na mieste. Kým sa dostaneme do nadmorskej výšky 771 metrov, určite sa pritom poriadne spotíme. Napokon, kroky väčšiny turistov tu ešte donedávna neviedli, to skôr zapálení nadšenci hľadali stopy Veľkej vojny, ako súčasníci označovali prvú svetovú vojnu.

Rotunda – cintorín č. 51 bol jedným z najpopulárnejších objektov architekta. Jeho princípom je kruh a prvotnými centrálnymi prvkami bolo päť vysokých drevených veží, umocnených krížmi. Stredná, najvyššia veža má šestnásť metrov (menšie dvanásť metrov) s tabuľou a maltézskym krížom. V súčasnosti sú už rekonštruované tri veže. Ohradenie cintorína je kamenné. Samotná Rotunda bola miestom urputných bojov. V zimných mesiacoch v roku 1915, po dobytí pevnosti v Przemysli, ruská armáda presunula časť svojich jednotiek na front v Karpatoch. Následná ofenzíva a prevaha spôsobili, že vojaci rakúsko-uhorskej armády sa bez boja vzdali Rotundy. Pokus o jej znovudobytie 27. až 28. marca 1915 tirolským plukom v hlbokom, 1,5-metrovom snehu bol neúspešný. Až po májovej gorlickej bitke, ktorá znamenala postup Spojencov, sa situácia zmenila.

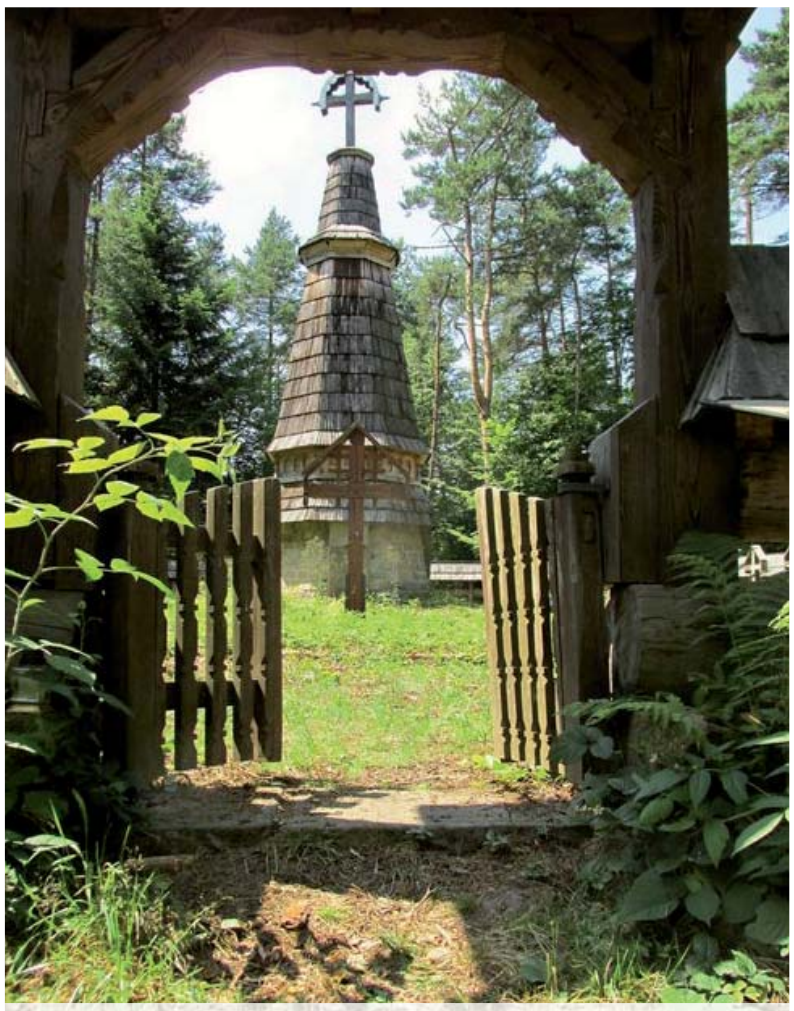

Velebnosť pietnych miest vytvorených Dušanom Jurkovičom zvýrazňuje drevo i kameň.

Pochovaných je tu päťdesiatštyri padlých, z toho štyridsaťdva rakúsko-uhorských a dvanásť ruských vojakov. Ako memento pôsobia na návštevníka slová vyryté do kameňa: Neplačte, že ležíme tak ďaleko od ľudí./ A búrky nás neraz častujú./ Však slnko nás každý deň skôr budí./ A včaššie odhaľuje žiaru svojej slávy.

■ ZABUDNUTÁ A OBJAVENÁ

Zaujímavé, že Rotunda bola ako prvý vojnový cintorín zapísaná po druhej svetovej vojne do historických záznamov, ale bola zároveň jedným z mála, na ktorej sa v období Poľskej ľudovej republiky v čase studenej vojny nerobili nijaké opravy. Zato na jednej z veží, keď predtým z nej zhodili kríž, urobili pozorovateľňu. O to viac práce čakalo a ešte čaká členov Spoločnosti turistických beskydských sprievodcov z Varšavy. Najskôr získať prostriedky a potom rekonštruovať Rotundu. Medzi prvými pribudlo dvadsaťštyri nových krížov s tabuľkami ako dôkladné repliky pôvodných na základe dokumentácie Waldemara Hubnera z Gorlíc. V roku 2007 bola vybudovaná prvá z veží. Postupne sa mení vzhľad cintorína, aby sa čo najviac podobal tomu, ktorý nechal vybudovať Dušan Jurkovič. Ako však tvrdia samotní členovia asociácie, je to náročná cesta podobná tej, ktorú musíte zdolať, aby ste sa dostali na Rotundu.

Roman FRODYMA, sprievodca Beskydmi.

■ GLADYSZÓW 55

Ďalším z drevených vojnových cintorínov je Gladyszów č. 55. Len čo prejdeme dvojkrídlovou bránkou, ocitneme sa pred krížom a za ním si prečítame tieto slová vytesané v kameni: Smrť vojaka je svätá./ A veľký príkaz nenávisti zotiera./ Či bratom bol, alebo nepriateľom./ Nech nikto nepamätá./ Rovnako česť a milosť darujme im.

Pochovali tu stoštyri padlých, z toho dvanásť rakúsko-uhorských a deväťdesiatdva ruských vojakov. O tom, ako sa za tie roky zmenil pôdorys kraja, najlepšie ilustruje pohľadnica cintorína z roku 1918. Vtedy stál v otvorenej krajine, dnes je ukrytý a dostaneme sa k nemu pomocou orientačných smeroviek.

Na cintoríne č. 4 v Grabe je v päťdesiatich troch jednotlivých a v tridsaťjeden masových hroboch pochovaných stoštyridsaťtri vojakov rakúsko-uhorskej a ruskej armády. Cintorín bol obnovený v rokoch 1992 – 1995 za prispenia rakúskeho Čierneho kríža i vojakov 54. pluku zo štajerského Leibnitzu. V rokoch 2009 – 2010 boli z prostriedkov Podkarpatského vojvodstva rekonštruované kríže na mohylách. Takzvané „slnečné“ podľa pôvodných návrhov Dušana Jurkoviča. Pre nich všetkých sú určené slová vyryté do kameňa: Zastavte sa/možno, že uprostred je ten,/ ktorého ste milovali.

Práce projektoval architekt Wojciech Wierdak z Krosna, ktorý od syna slovenského architekta JUDr. Pavla Jurkoviča dostal list, z ktorého vyberáme: „ S veľkým záujmom som si preštudoval Váš projekt na rekonštrukciu cintorína v Grabe. Z celej dokumentácie vidím, že ste sa veľmi dôkladne venovali úlohe a pri riešení ste postupovali s pietou a porozumením k umeniu, ktoré viedlo svojho času môjho otca k projektom cintorínov vo Vašom kraji. Som presvedčený, že Vašou prácou by sa potešil aj môj nebohý otec. Zaslúžili ste sa o zachovanie kultúrnej pamiatky, ktorá bola už takmer zabudnutá.“

■ CINTORÍN Č. 60

Pri ceste z rekonštrukcie májovej bitky spred sto rokov v poľských Gorliciach na jednej z mnohých horských serpentín, smerujúcich na Slovensko, ocitáme sa na cintoríne č. 60 Przelecz Malastowska. Aj zásluhou uvedenej dostupnosti patrí k najnavštevovanejším cintorínom Dušana Jurkoviča. Vchod tvorí drevená bránka zavesená na dvoch stĺpoch, prikrytých drevenou strieškou. Na čelnej stene, postavenej na kamenej terase, stojí 9,5 metra vysoká drevená kaplnka. Jej najvyšším bodom je kríž s drevenou strieškou, podporený symbolickým motívom zväzku lúčov slnka, typickým pre rukopis architekta. Tento slnečný motív sa opakuje aj pri náhrobných krížoch. Uprostred kaplnky je presklený obraz Čiernej Madony od významného umelca Adolfa Kašpara. Na tomto i ďalších cintorínoch sú umiestnené epitafy Hansa Hauptmanna písané v nemčine, ale známe aj v poľskom preklade. Pamätajte počas dní plných šťastia./ Že na tej zemi prebiehal zúrivý zápas./ Že tu tisíce mladých obetovalo svoj život./ Aby sa pre vás rozsvietilo slnko slobody.

Pochovali tu stosedemdesiatštyri vojakov rakúsko-uhorskej armády, z toho je stotridsaťosem mien známych a tridsaťšesť neznámych, ktorí tu zahynuli 17. a 18. februára a 2. a 3. marca 1915. Po skončení každoročnej rekonštrukcie gorlickej bitky sa tu stretávajú nielen vojaci, ktorí účinkovali pri tohtoročnom stom výročí, ale každý rok tu v spomínanom čase prichádzajú príbuzní tých, ktorí tu padli.

K hrobu pradedka Andreja Michalika prišli vzdať úctu príbuzní z Varšavy, Poznane i Gdanska.

■ POCTA V KAMENI

Kým drevené cintoríny Dušana Jurkoviča stavali najmä ruskí zajatci, pri kamenných siahol po talianskych či srbských zajatcoch, ktorým bola blízka práca s kameňom. Jedným z najpôsobivejších je cintorín č. 6 v Krempnej. Pre tých, ktorí tu padli v decembri 1914, Jurkovič vybudoval mauzóleum. Na kamenných stĺpoch leží štylizovaný veniec pokrytý kovovými listami. V pieskovci vyryté tváre rímskych vojakov strážia pokoj padlých. Na lemujúcich kamenných mohylách sú umiestnené drevené kríže. Nápis nám pripomína: Bojovali sme tvárou v tvár,/ z mŕtvych vstaneme bok po boku/. V milostivej pamäti nech v pokoji spočíva naša smrť. Pochovaných je tu stodvadsať mŕtvych, z toho je známych štyridsaťšesť mien.

Cintorín č. 11 vo Woli Cieklinskej patrí medzi najkrajšie kamenné cintoríny Dušana Jurkoviča vkomponované do krajiny. Architekt ho koncipoval ako dva kruhy nadväzujúce na seba. Tam, kde sa kruhy stretávajú, stoja dva vysoké kamenné stĺpy. Na ich štíte sú umiestnené kovové náhrobné kríže, zhotovené v ostravských hutách podľa návrhu architekta. Zdobí ich rastlinný motív, obopínajúci miesto na tabuľku s menami padlých. Latinské kríže označujú hroby padlých nemeckej a rakúsko-uhorskej armády, dvojramenné kríže miesta padlých cárskej ruskej armády. Uprostred väčšieho poľa stojí kamenné mauzóleum. Návštevníci vchádzajú na cintorín popod kamenný oblúk, ktorý je symbolom neba, pričom cesta pod ním znamená prekročenie hranice medzi životom a smrťou. Výstižne to vyjadruje aj nápis: Išli sme do boja a našli sme mier. Sú tu hroby dvadsiatich dvoch padlých rakúsko-uhorskej armády, štyridsiatich šiestich nemeckej a štyridsiatich ôsmich ruskej armády.

■ ZÁSLUHOU KLUBU

Cestu po stopách vojnových cintorínov slovenského architekta Dušana Jurkoviča v poľskom pohraničí sme absolvovali spolu s predsedom Klubu vojenskej histórie Beskydy Martinom Drobňákom a s jeho zástupcom Radoslavom Turíkom. V priebehu dňa sme navštívili pätnásť cintorínov. Drevených i kamenných. Ľahko prístupných len niekoľko metrov od zaparkovaného auta, no aj takých, kde sme museli šliapať do kopca a poriadne sme sa pritom zapotili. Keďže združenie sa venuje obnove a rekonštrukcii vojnových hrobov na severovýchode Slovenska, boli sme zvedaví, ako jeho predseda plánuje zúročiť podnety z návštevy vojnových cintorínov v Haliči.

„Dnes sme prešli pätnásť cintorínov, čo je asi polovica z toho, čo sa tu dá od Dušana Jurkoviča vidieť. Hneď na prvý pohľad je jasné, že hoci boli cintoríny budované počas vojny, boli stavané pompézne. Ľudský potenciál v podobe zajatcov – ruských či talianskych – bol obrovský. A tiež je zrejmé aj veľké množstvo materiálu. Z dnešného pohľadu je už pri rekonštrukcii vojnových cintorínov z prvej svetovej vojny ťažko zopakovať vybudovanie takých monumentálnych diel. Neviem si ani predstaviť, kto by finančne zastrešil takéto stavby. Na druhej strane sú tam prvky, či už pri konštrukcii drevených krížov, kamenných pamätníkov a podobne, ktoré sa dajú využiť aj pri našej činnosti,“ povedal Martin Drobňák.

Matica upozorňuje na zlú situáciu školstva na jazykovo zmiešanom území SR

Jazyk minority vytláča oficiálny štátny jazyk

Funkcionári odborov Matice slovenskej, ale aj radoví členovia v organizáciách na juhu Slovenska už viackrát v posledných desaťročiach upozorňovali na nevyváženosť používania štátneho jazyka a jazyka národnostnej menšiny na juhu Slovenska. Deje sa tak v oficiálnom úradnom styku aj v používaní oboch jazykov vo verejných oznamoch a v prejavoch. Najviac ich však trápi ústup slovenčiny, ale aj jej cielené vytláčanie zo škôl na zmiešanom území Slovenskej republiky.

Veľmi rozhodne a apelatívne zaznelo takéto volanie po náprave aj v máji tohto roku z okresu Rimavská Sobota. Adresátom ponôs s poukázaním na konkrétnu prax a negatívne príklady aj s obavami o budúcnosť vzdelávania a uplatnenia sa slovenských detí a úpadkom slovenských škôl na juhu Slovenska sa stal predseda Matice slovenskej Marián Tkáč. Ten sa spolu so svojimi príslušnými orgánmi problematikou intenzívne zaoberá a minulý mesiac sa obrátil na ministra kultúry Mareka Maďariča, ministra školstva Juraja Draxlera aj na Jozefa Turčányho, výkonného podpredsedu ZMOS-u, osobnou korešpondenciou, aby títo štátni predstavitelia v rámci svojich rezortov a kompetencií zasiahli a vykonali nápravu stavu, ktorý občania slovenskej národnosti žijúci v južných regiónoch Slovenska pomenúvajú slovom „neprípustný“!

Takáto situácia vládne vo verejnej správe, v samospráve, obchode, službách, zdravotníctve, ale najmä v školstve, kde stále pokračuje znižovanie počtov žiakov v slovenských triedach a ich odliv do škôl s maďarským vyučovacím jazykom. Tento trend, najmä medzi rómskym obyvateľstvom, podporujú aj isté materiálne i finančné výhody, poskytované susedným štátom práve na tento cieľ prostredníctvom istého peňažného ústavu.

Predseda Matice slovenskej sa zasadzuje o riešenie problematiky školstva.

■ ZNENIE LISTU

„Ako sme Vás už prednedávnom informovali, situácia na jazykovo zmiešanom území Slovenskej republiky sa pre národný život tamojších Slovákov, hoci príslušníkov štátotvorného národa, čoraz viac zhoršuje.

Obyvatelia žijúci na slovenskom juhu sa sťažujú na obmedzovanie základných práv občanov v prístupe k informáciám v štátnom jazyku, na vyžadovanie znalosti menšinového maďarského jazyka tak u uchádzačov, ako aj u pracovníkov v samosprávach, súkromných podnikoch, obchodoch, dokonca v pobočkách slovenských spoločností sídliacich mimo slovenského juhu. Zároveň sa zvyšuje podiel obyvateľov dostatočne neovládajúcich štátny jazyk, čo je výsledkom podmienok na základné vzdelávanie detí v štátnom jazyku.

Pri neexistencii slovenských škôl v niektorých obciach je dochádzka detí do slovenských škôl v iných obciach finančne náročná, preto sa rodičia rozhodujú pre národnostné školy v mieste bydliska, čím sa zvyšuje tlak na otváranie ďalších škôl s vyučovacím jazykom maďarským. Prváci nastupujúci do základných škôl s vyučovacím jazykom maďarským údajne získavajú finančnú podporu zo zahraničia a kompletné nadštandardné prvácke vybavenie, čo na školách s vyučovacím jazykom slovenským absentuje. Riaditeľstvá viacerých materských škôl znemožňujú vzdelávanie v štátnom jazyku (neumožňujú prístup zástupcov slovenských základných škôl do materských škôl pre nábor do prvých ročníkov).

Chýba osveta zo strany štátu o potrebe vzdelávania sa v štátnom jazyku. Z tohto hľadiska je nevyhnutné vytypovať a zachovať školy predstavujúce pre obyvateľstvo veľakrát jediné a kľúčové kultúrne a vzdelávacie centrum v štátnom jazyku na národnostne zmiešaných územiach. Základná škola v Kuraľanoch, okr. Levice, a Základná škola Kamenín, okr. Nové Zámky, ktoré predstavovali spomínané centrá, boli napriek tomu zrušené. Základná škola v Kuraľanoch (99 percent Slovákov) mala v regióne dlhú tradíciu. Po jej zrušení bola základná škola s výučbou v štátnom jazyku zriadená v susednej obci Farná, kde Slováci tvoria menšinu obyvateľstva, a kuralianska samospráva tak stratila dosah na národnú výchovu a vzdelávanie.

Podmienky vo všetkých oblastiach verejno-spoločenského života sa pre Slovákov oproti príslušníkom maďarskej národnostnej menšiny zhoršujú. Osobitne zlá situácia je v okrese Rimavská Sobota, ako nás o tom informovala predsedníčka matičného miestneho odboru (v prílohe). Ale negatívne ohlasy týkajúce sa národnostnej otázky a postavenia Slovákov na južnom Slovensku máme aj z iných matičných pracovísk.

Slováci pociťujú nezáujem riešiť tieto problémy zo strany samospráv obcí, samosprávnych krajov, ministerstva školstva, ministerstva kultúry a ďalších kompetentných orgánov. Štátne orgány nevyhodnocujú komplexne tento stav z pohľadu majoritného obyvateľstva, preto sa Matica slovenská usiluje vypracovať Správu o postavení Slovákov na jazykovo zmiešanom území slovenského juhu. Prosíme Vás, aby orgány štátnej správy i samosprávy, na ktoré máte dosah, intenzívnejšie venovali pozornosť tomuto kritickému stavu.“

P. S.: Prílohu listu tvorí konkrétna sťažnosť z okresu Rimavská Sobota.

(red)

Matičiarov v Žarnovici zdobia aktivity a chváli ich aj primátor K. Danko

Hodnotenie plné pozitív a plánov

Jozef PIECKA, tajomník MO MS v Žarnovici

Matičiari v Žarnovici si v tomto roku pripomínajú dva významné medzníky – 95. výročie založenia a 25. výročie obnovenia MO MS. Jubilejný rok predznamenali podujatia a aktivity, ktoré pripravili už vo vlaňajšom dvanásťbodovom programe činnosti, a ďalší, ešte bohatší plán práce matičnej organizácie, ktorý prijali na výročnom rokovaní začiatkom tohto roka. Na snemovaní privítali aj primátora mesta Kamila Danka. Primátor pochválil činorodosť členov MO MS a ich prínos k rozvoju mesta ocenil aj finančným darom.

Pochvala matičiarov nebola v tomto prípade len akýmsi povinným diplomatickým aktom pozvaného hosťa, ale vyplynula zo skutočnosti, že členovia MO MS sa v Žarnovici zúčastnili na väčšine oficiálnych podujatí v meste a mnohé aj organizovali alebo sa podieľali na ich úspešnom priebehu, ako to bolo pri spoluorganizovaní fašiangového sprievodu či symbolickej vatre k SNP. Pripravili jarnú i jesennú vychádzku, v spolupráci so ZŠ súťaž pre deti s názvom Deti behajú pre svoje zdravie i pochovávanie Moreny. Zorganizovali zájazd do Východnej na jubilejný 60. ročník Folklórnych slávností i zájazd na Národný výstup na Sitno. Po mnohých rokoch pripravili Matičný večer, na ktorom privítali viacerých hostí – aj predsedu MS Mariána Tkáča. Prvý raz sa podieľali na príprave Dní mesta, aktívne sa zapojili do veľkonočného behu Žarnovica – Lukavica i Silvestrovského behu žarnovickými mostmi. Boli aktívnymi prispievateľmi počas celoslovenskej zbierky Deň narcisov. Po druhýkrát oficiálne zorganizovali pietnu spomienku na prvého slovenského školského inšpektora Karola Bieleka, ktorý je pochovaný v Žarnovici.

■ VÝBORNÝ PRAMEŇ

Dobré meno, a to nielen MO MS, ale i mestu stále robí SSk Prameň. Veď vlani pri rôznych príležitostiach účinkovali členky tejto speváckej skupiny vyše tridsaťkrát. Najmenším v MS priblížili tradíciu vynášania Moreny, bez nich by si sotva bolo možné predstaviť stavanie mája nielen v meste, ale aj v jeho jednotlivých častiach, nechýbali v kultúrnom programe po Národnom výstupe na Sitno na Počúvadle, vystupovali na dňoch Žarnovice, Matičnom večeri, Benefičnom koncerte... Skupinu v minulom roku ocenili Čestným uznaním OblV SZPB, Ďakovným listom OO JDS a Striebornou cenou MS. Rovnako bola ocenená aj harmonikárka M. Staňová. Vedúca SSk Prameň I. Danková dostala Pamätný list predsedu MS, ocenenie Srdce na dlani a Dotyky múz. Striebornou cenou odmenili aj podpredsedníčku MO a súčasne členku KR MS Máriu Balážovú.

■ UZNANIA JUBILANTOM

Počas minulých rokov sa v MO MS ujala myšlienka, aby členov, ktorí sa v príslušnom roku dožijú významného okrúhleho životného jubilea, si uctili písomným blahoželaním. Takejto formy vďaky sa prednedávnom dočkali Róbert Gulaš, Marta Staňová, Anna Kašková, Jolana Rybárová, Jolana Tencerová, Miluša Trenčanová, Ladislav Závalec, Alžbeta Jobová, Sidónia Kucharíková, Pavol Kucharík, Ivan Majerský a Anna Solčíková.

Tohtoroční jubilanti – matičiari v Žarnovici: S. Kucharíková, M. Trenčanová, A. Jobová, J. Rybárová, J. Tencerová, M. Staňová a A. Kašková.

MO MS v Žarnovici chce v jubilejnom roku zorganizovať zájazd do NR SR v Bratislave, aktívne sa podieľať najmä na poslednom z troch Dní mesta, ktorý bude súčasne folklórnymi slávnosťami. No a v pláne je aj vydanie CD SSk Prameň, čo v súčasnej ekonomickej situácii isto nebude ľahké. Zainteresovaní však veria, že to aj s pomocou mesta a ústredia MS v Martine zvládnu.

Tŕnistú cestu Štúrovu už videlo dvetisíc divákov po celom Slovensku

Národovci vyrážali na Kriváň z Važca

Peter VRLÍK – Foto: Emil SEMANCO

Miestny odbor Matice slovenskej vo Važci pripravil v nedeľu 16. augusta 2015 milé podujatie. Pripomenuli si 115. výročie narodenia spisovateľa Štefana Rysuľu a 200. výročie narodenia Ľudovíta Štúra. Na oslavách sa spolupodieľali obec Važec a Slovenská národná strana. V dopoludňajších hodinách sa v evanjelickom chráme Božom konali slávnostné služby Božie venované týmto dvom osobnostiam.

Štefan Rysuľa sa narodil vo Važci 13. augusta 1900 a zomrel vo svojom rodisku 4. júla 1976. Aj keď nepôsobil vo Važci, zo svojich učiteľských pôsobísk sa do rodného kraja pod Kriváňom rád vracal. Po roku 1953 sa tu usadil natrvalo. Do slovenskej literatúry sa zapísal lyrizovanou prózou, siedmimi poviedkami Zavial vetrík (1933). Potom sa už venoval tvorbe historických románov Milosť (1940), ... Chodníčka nevieme... (1946), Vzbúrenci (1969), Smutné svitanie (1971). Autobiografické prvky sa odzrkadľujú v jeho románoch Boží obľúbenci (1941) a Lúče v tmách (1946). Ľudové tradície a slovesné bohatstvo tejto obce opísal v dielach Život a pieseň podtatranského Važca (1960), Podtatranské povesti (1971), Čaro porekadiel (1976), Podtatranské obrázky (1978). Posmrtne mu vyšli básne v próze Vrchárska rapsódia (1982).

V popoludňajších hodinách sa v amfiteátri uprostred dediny uskutočnil kultúrny program. Prítomných privítala predsedníčka MO MS vo Važci Margita Hybenová. Pripomenula, že v roku 1841 slovenskí národovci na čele so Štúrom vyšli na Kriváň práve z Važca. Važeckí furmani ich Važeckou dolinou doviezli až na jeho úpätie. Po nich aj ostatní národovci vychádzali na Kriváň práve z Važca. Na to sa zabúda, a preto je povinnosťou si to každoročne pripomínať. Zhromaždeným sa prihovorili starosta obce Milan Lištiak a predseda Krajskej rady SNS Rudolf Urbanovič. Po nich vystúpili matiční divadelníci z Liptovského Mikuláša s pásmom Tŕnistá cesta Štúrova. Toto pásmo už videlo skoro dvetisíc divákov po celom Slovensku. Postavu Štúra v ňom stvárňuje Jozef Sálus, Hurbana hrá Milan Stromko, Hodžu Peter Vrlík, pokušiteľku národovcov Lenka Ošková, komentár číta Anička Brisudová, predstavenie režíroval Marek Nemec, riaditeľ Domu MS v Liptovskom Mikuláši. Program obohatila aj folklórna spevácka skupina Stráne prekrásnymi važeckými spevmi. Bodkou za ním bolo vystúpenie predsedníčky MO MS Margity Hybenovej, ktorá zaspievala pieseň Kopala studničku...

Važeckí matičiari aj týmto podujatím do bodky napĺňajú úlohy, ktoré sú stanovené v Národnom programe MS. Pripomínať si významné osobnosti našich dejín, a tak zachovávať národnú pamäť pre ďalšie generácie.

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Štúrovo slovo

V roku zasvätenom Ľudovítovi Štúrovi by malo byť povinnosťou mysliaceho Slováka čítať Štúra. Osobitne jeho Slovanstvo a svet budúcnosti, ktoré napísal na sklonku svojho života po nemecky a ktoré prvý raz vydali v roku 1867 v Petrohrade v ruskom preklade slavistu, priateľa Slovákov Vladimíra Lamanského. Muža, ktorý sprostredkúval finančnú podporu slovenskému národnému hnutiu v časoch najsilnejšej maďarizácie. Dnes to treba povedať otvorene: bez peňazí z ruskej ambasády vo Viedni by neprežilo slovenské národné hnutie na prelome 19. a 20. storočia. Ktovie, či práve tento spis pre jeho „antirakúske“ a „antizápadné“ postoje nespôsobil Štúrovu záhadnú smrť v januári 1856. Veď to, čo napísal, je v istom zmysle ťažkým hriechom aj dnes, keď dovoľujeme neslovanskej Európe náš rozlet skôr brzdiť, keď sú priamo ohrozované naše slovanské a kresťanské tradície. Keď nás priam nútia prijať iné, nám cudzie hodnoty.

A čo to teda napísal Štúr? „Ak by mal niekto zo Slovanov dôvod byť na niečo pyšný, potom by to boli rozhodne Rusi, no ich povaha im to nedovoľuje. Nehrdia sa pred svetom svojou mocou, bohatstvom a slávou tak ako Angličania. (...) Ak by Západ skutočne jedného dňa zašiel tak ďaleko a úplne sa vzdal kresťanstva, potom by bolo svätou povinnosťou slovanstva znovu prinavrátiť svojím vplyvom česť večnému krížu a dopomôcť mu ku konečnému víťazstvu. (...) Vieme, že nám na Západe vyčítajú slabosť, neohrabanosť, neschopnosť, nedostatok zanietenosti a podľa toho nám vo svetových dejinách prisudzujú na veky podradnú úlohu..., no všetko má svoj čas. (...) Prečo ich zakaždým zalieva hrôza pri tom najmenšom presune ruského vojska? (...) Vzhľadom na pomery, v ktorých žijeme..., by sa mali Slovania celkom a bez výnimky pripojiť k Rusku. (...) Rusi sú spomedzi Slovanov jediní, ktorí si zachovali svoju samostatnosť, a tým zachránili česť slovanského mena. (...) Keď sa raz slovanské kmene, ktoré zatiaľ stoja mimo ruského štátu, s ním spoja do jedného celku, Rusko im bohato nahradí cudzích spojencov. Buďte teda trpezliví, Slovania, nadíde náš deň, na juhovýchode sa začne brieždiť. (...) Otvorte svoje dlho stiesnené srdcia, Slovania, naberte s Božou pomocou odvahy k činom! Také je naše posolstvo!“

vydavatel.sk
SLOVAKIA ONLINE
tasr

Pútavá prednáška aj výstava zaujali matičiarov v Rimavskej Sobote

Projekt Ľudevít a jeho živý odkaz

Ingrid ŠULKOVÁ, D MS Rimavská Sobota

J. Lomenčík počas prednášky.

V Dome Matice slovenskej v Rimavskej Sobote v minulých dňoch privítali člena výboru Matice slovenskej doc. PaedDr. Júliusa Lomenčíka, PhD., vysokoškolského učiteľa pôsobiaceho na Katedre slovenského jazyka a komunikácie Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, ktorý prijal pozvanie tamojších matičiarov a s entuziazmom sebe vlastným predniesol prednášku o Ľudovítovi Štúrovi a o jeho odkaze slovenskému národu. Pútavo vyrozprával jeho životný príbeh aj životné peripetie, ktorým musel čeliť v dramatickom čase valiacich sa udalostí, v epicentre ktorých neraz stál. Prednášku vhodne doplnila aj paralelná výstava o živote a diele Ľudovíta Štúra inštalovaná v Dome Matice slovenskej v Rimavskej Sobote, ktorú požičala Štátna vedecká knižnica v Košiciach.

Obsažné, zaujímavé rozprávanie a Štúrove verše v spojení s príjemným júlovým podvečerom vytvorili výnimočnú atmosféru, ktorá pokračovala v záhradnom prostredí Domu Matice slovenskej. Docent J. Lomenčík príťažlivým spôsobom sprístupnil dôležitú etapu našich dejín a prítomným otvoril nové obzory o nej a jej predstaviteľoch. Nevšedný zážitok spojil s prísľubom opakovanej návštevy v jesenných mesiacoch, keď príde prednášať pre žiakov a študentov rimavskosobotských škôl.

Projekt Ľudevít a jeho odkaz sa uskutočnil v spolupráci s predsedníčkou Miestneho odboru Matice slovenskej v Rimavskej Bani Máriou Krajňákovou.

Netradičný Rok Ľudovíta Štúra v Rožňavskom Bystrom

Spisovateľské ornamentníky

Zlatica HALKOVÁ – Foto: archív D MS Rožňava

Matica slovenská tento rok vyhlásila za Rok Ľudovíta Štúra. Jeho dvestoročnicu si pripomínajú skoro vo všetkých miestnych odboroch. V Rožňavskom Bystrom to uskutočnili inak. Spomienku urobili, ale potom si pripomenuli vlastných spisovateľov, ktorí tvorili alebo aj doteraz tvoria a stále sú hrdí, z akej krásnej dedinky pochádzajú, hoci pôsobia inde. Tvoril tu Pavol Dobšinský a rozprávky zbieral i v tomto prostredí. Ján Stacho tu tiež tvoril, takže sme siahli aj po jeho zbierke. Medzi žijúcich literátov patrí ešte Ladislav Tomko, aj keď v horúčavách, aké vládli v čase nášho stretnutia, by mu bolo ťažko prísť osobne. Milým prekvapením boli úryvky detských básničiek od Ivony Ďuričovej v podaní Mariky Lengovej, autorkinej mamky. Má byť veru na čo hrdá. Záverom v družnej debate sa odovzdal aj prvý ornamentník, ktorý pre FS Bystränky vytvorila moja mama Mária Halková. Pred takmer dvadsiatimi rokmi vytkala na krosnách ornamentník na Rok na Gemeri – zachovávanie zvykov a obyčají a teraz podobný urobila aj pre folklórny súbor, ktorý zachováva pre ďalšie generácie krásne piesne aj tradície. Veľké poďakovanie patrí predsedníčke MO MS Marte Molnárovej za originálnu myšlienku a za príjemné strávené popoludnie.

Matičný stolnotenisový turnaj

Počas prázdnin organizoval Dom Matice slovenskej v Nitre tradičný Matičný stolnotenisový turnaj, ktorým si matiční organizátori pripomínajú a pozdravujú výročie prijatia Deklarácie o zvrchovanosti Slovenskej republiky. Mária Koprdová a Jarolím Koprda ako rozhodcovia turnaja odmenili víťazov v troch súťažných kategóriách. Medzi mládežníkmi na prvých troch miestach bolo poradie – 1. Martin Pupík, 2. Samuel Ivančík, 3. Miloš Koprda. Medzi seniormi do sedemdesiat rokov boli najlepší Ivan Varga (1), Richard Grác (2) a Peter Staník (3). V kategórii seniorov nad sedemdesiat rokov zvíťazil Jarolím Koprda pred Alexandrom Kečkéšom a Ivanom Vlčkom. Súťažiaci stolní tenisti si počas slávnostného vyhlásenia výsledkov turnaja vypočuli aj jednu z najkrajších štúrovských ľúbostných básní Sládkovičovu Marínu v umeleckom podaní Štefana Bleha. Poďakovanie za vydarenú akciu patrí najmä manželom Koprdovcom za odbornú pomoc pri každom športovom podujatí, stabilným športovým nadšencom a vyznávačom stolného tenisu z Nitry, Močenku a študentom nitrianskych stredných škôl a gymnázií, ktorí sa rozhodli zmysluplne stráviť začiatok letných prázdnin.

Veronika BILICOVÁ,
Dom Matice slovenskej v Nitre

PRIPOMÍNAME SI

19. septembra

– pred šesťdesiatimi piatimi rokmi sa v Bratislave založila vydavateľská spoločnosť Tatran (1950), vydávala knihy najmä z domácej a zo svetovej beletrie a diela o umení

– pred pätnástimi rokmi zomrel významný slovenský muzikológ a organizátor hudobného života Ladislav Mokrý (1932 – 2000)

– minister Ján Počiatek oslávi štyridsiate piate narodeniny

20. septembra

– popredný slovenský historik Anton Špiesz sa narodil pred osemdesiatimi piatimi rokmi (1930 – 1993)

21. septembra

– pred sto štyridsiatimi piatimi rokmi otvorili v Modre učiteľský ústav (1870), ktorý počas svojej existencie vychoval veľa pedagogických osobností, aj tých, čo svojím významom prekročili rámec učiteľskej profesie

– stodvadsať rokov od narodenia architekta Juraja Chorváta (1895 – 1955); projektoval veľa škôl po Slovensku, z početných realizácií sú známe napríklad budovy meštianskych škôl v Malackách a v Brezovej pod Bradlom

22. septembra

– dvestoštyridsať rokov od narodenia Františka Schoellnasta, konštruktéra a výrobcu dychových a bicích hudobných nástrojov (1775 – 1844); svoje nástroje dodával do celej Európy

– pred dvesto tridsiatimi piatimi rokmi sa narodil prvý slovenský vzdelaný etnograf Ján Čaplovič (1780 – 1847), pôvodným povolaním právnik, šľachtic, ktorý sa ostro postavil proti maďarizácii vyšších spoločenských kruhov a slovenského zemianstva, najvýznamnejšie je jeho dielo Obrázky z Uhorska, fundamentálny dokument o bohatstve nášho folklóru

– štyridsaťpäť rokov od smrti výtvarníka Janka Alexyho, jedného z iniciátorov obnovy Bratislavského hradu (1894 – 1970)

23. septembra

– pred sto tridsiatimi piatimi rokmi (1880) vydal pápež Lev XIII. encykliku Grande munus, ktorou pripomenul tisíce výročie povýšenia staroslovenčiny na liturgický jazyk; bola to pre Slovákov v čase krutej maďarizácie obrovská vzpruha

24. augusta

– stodvadsaťpäť rokov, čo sa narodil jeden z veliteľov SNP generál Rudolf Viest (1890 – 1945?); tvrdilo sa, že ho Nemci popravili, je však podozrenie, že umrel v gulagu

– pred osemdesiatimi rokmi sa pri stavbe budovy finančného riaditeľstva v Košiciach objavil unikátny zlatý poklad, jeden z najbohatších na svete: 2 920 zlatých mincí z 15. až 17. storočia a desať kilogramov zlatých predmetov; nález putoval do Prahy, odkiaľ ho slovenskí predstavitelia vymohli až v roku 1967, dnes je v expozícii Východoslovenského múzea

– päťdesiatpäť rokov oslavuje starosta Petržalky Vladimír Bajan

25. augusta

– pred sto desiatimi rokmi zomrel významný národovec, folklorista a evanjelický kňaz Ľudovít Adolf Reuss (1822 – 1905)

– pred piatimi rokmi zahynul pri autonehode neďaleko Viedne náš skvelý reprezentant v džudo Zoltán Pálkovács (1981 – 2010)

(jč)

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupca šéfredaktora Emil SEMANCO. Sídlo: P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/38 12 838, 38 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 81 251 Bratislava. Administrácia: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/38 12 838, 38 12 811. Tlač Neografia a.s., Bratislava. Rozširuje PNS, Mediaprint Kapa a redakcia. Redakčná rada: Marián TKÁČ, Marián GEŠPER, Peter CABADAJ, Ján ČOMAJ, Ján JANKOVIČ, Jaroslav CHOVANEC. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j. 1081-93-PTPz 30.3.1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahraniczna.tlac@slposta.sk. Ročné predplatné 26 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180 USD. Neobjednané rukopisy a fotografie nevraciame. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.